

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Marie Dufková

Ochrana obětí trestné činnosti

Diplomová práce

Olomouc 2016

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Ochrana obětí trestné činnosti vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 31. 3. 2016

.....

Marie Dufková

Ráda bych na tomto místě poděkovala panu prof. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc., za odborné vedení při psaní mé diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Anetě Preislerové za komplexní korekturu, a v neposlední řadě také mé rodině za podporu, kterou mi poskytovala nejen při psaní práce, ale po celou dobu studia.

Obsah

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	6
ÚVOD	8
1 PRÁVNÍ ÚPRAVA POMOCI OBĚTEM TRESTNÝCH ČINŮ	10
1.1 VNITROSTÁTNÍ ÚPRAVA.....	10
1.1.1 Právní úprava před přijetím zákona o obětech trestných činů.....	10
1.1.2 ZOTČ - cíle a důvody přijetí, obsah a charakteristika.....	11
1.1.3 ZOTČ - připravovaná novela.....	13
1.2 PRÁVO EU.....	14
1.3 DALŠÍ VÝZNAMNÉ DOKUMENTY CHRÁNÍCÍ OBĚTI TRESTNÝCH ČINŮ	16
1.3.1 Dokumenty OSN	16
1.3.2 Dokumenty Rady Evropy	17
2 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	18
2.1 OBĚŤ	18
2.1.1 Přímá oběť	18
2.1.2 Nepřímá oběť.....	20
2.1.3 Rozdíly mezi pojmy oběť a poškozený	22
2.1.4 Kategorie zvláště zranitelných obětí.....	23
2.1.5 Oběť dle směrnice o minimálních pravidlech	28
2.2 ČIN JINAK TRESTNÝ	29
2.3 VIKTIMOLOGIE, VIKTIMIZACE A VIKTIMNOST, ÚJMA ZPŮSOBENÁ OBĚTI	31
2.3.1 Viktimologie.....	31
2.3.2 Viktimizace a viktimmnost.....	32
2.3.3 Újma způsobená oběti	33
3 ZÁKLADNÍ ZÁSADY POSKYTOVÁNÍ POMOCI OBĚTEM TRESTNÉ ČINNOSTI	34
3.1 ZÁSADA PRESUMPCE POSTAVENÍ OBĚTI, ZÁSADA ZÁKAZU ZNEUŽITÍ POSTAVENÍ OBĚTI A ZÁSADA NEZÁVISLOSTI STATUSU OBĚTI NA TRESTNÍM ŘÍZENÍ.....	34
3.2 ZÁSADA ZVLÁŠTNÍHO PŘÍSTUPU K OBĚTEM TRESTNÝCH ČINŮ	35
3.3 ZÁSADA ZÁKAZU DISKRIMINACE	35
3.4 ZÁSADA PRÁVA OBĚTI NA INFORMACE	36
3.5 ZÁSADA SPOLUPRÁCE.....	37
4 POSTAVENÍ OBĚTÍ TRESTNÝCH ČINŮ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ, JEJICH OCHRANA A PRÁVA.....	38
4.1 PRÁVO NA OCHRANU PŘED HROZÍCÍM NEBEZPEČÍM (§ 14 ZOTČ).....	39
4.2 PRÁVO NA OCHRANU SOUKROMÍ (§ 15 AŽ § 16 ZOTČ)	40
4.3 PRÁVO NA OCHRANU PŘED DRUHOTNOU ÚJMOU (§ 17 AŽ § 22 ZOTČ).....	42
4.3.1 Zabránění kontaktu oběti s pachatelem	42
4.3.2 Podání vysvětlení a výslech oběti.....	44
4.3.3 Právo na doprovod důvěrníkem.....	45
4.3.4 Prohlášení oběti o dopadu trestného činu na její život	46
4.4 PRÁVO NA POSKYTNUTÍ ODBORNÉ POMOCI (§ 4 AŽ § 6 ZOTČ).....	47
4.4.1 Subjekty poskytující odbornou pomoc	48
4.4.2 Sociální a psychologické poradenství, restorativní programy.....	49
4.4.3 Právní pomoc a poskytování právních informací.....	50

4.4.4	Bezplatná odborná pomoc	51
4.5	PRÁVO NA INFORMACE (§ 7 AŽ § 13 ZOTČ)	52
4.6	PRÁVO NA PENĚŽITOU POMOC (§ 23 AŽ § 37 ZOTČ)	54
4.6.1	Vztah k nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy	54
4.6.2	Okruh oprávněných žadatelů	56
4.6.3	Předpoklady poskytnutí peněžité pomoci	56
4.6.4	Důvody neposkytnutí peněžité pomoci	57
4.6.5	Výše peněžité pomoci	58
4.6.6	Řízení ve věci peněžité pomoci	59
4.6.7	Směrnice o odškodňování	60
4.7	NĚKTERÁ PRÁVA OBĚTÍ (POŠKOZENÝCH) V JUDIKATUŘE ÚSTAVNÍHO SOUDU	60
4.7.1	Právo na sledování průběhu hlavního líčení	60
4.7.2	Právo na účinné vyšetřování	61
ZÁVĚR		64
POUŽITÉ ZDROJE		66
ABSTRAKT		72
KLÍČOVÁ SLOVA		73

Seznam použitých zkratek

ZOTČ, zákon o obětech, zákon o obětech trestných činů – zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Trestní řád, TR – zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Trestní zákoník, TZ – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon o Policii ČR – zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů

Zákon o poskytnutí peněžité pomoci, ZPPP – zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění zákona č. 265/2001, účinném ke dni 1. 1. 2002

Zákon o sociálních službách – zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

Směrnice, směrnice o minimálních pravidlech – směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. 10. 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu

Rámcové rozhodnutí 2001/220/SVV, rámcové rozhodnutí – rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV ze dne 15. 3. 2001 o postavení obětí v trestním řízení

Občanský zákoník, OZ – zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Novela, novela ZOTČ – vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění zákona č. 77/2015 Sb., a další související zákony

Směrnice o odškodňování – směrnice Rady 2004/80/ES ze dne 29. 4. 2004 o odškodňování obětí trestných činů

ESD, Soudní dvůr, SD EU – Soudní dvůr Evropské unie

PMS – Probační a mediační služba

OSŘ – zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

ZZŘ – zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

ÚS – Ústavní soud

ESLP – Evropský soud pro lidská práva

LZPS – Listina základních práv a svobod

Evropská úmluva, Úmluva – Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

EU – Evropská unie

Úvod

Ochrana obětí trestné činnosti je oblast, která prošla v roce 2013 velkou změnou. Stalo se tak přijetím nového zákona o obětech trestných činů. Tento zákon měl vliv i na několik dalších právních norem, nabytím jeho účinnosti musely projít změnou a být novelizovány. Proto považuji přijetí tohoto zákona za zásadní změnu v oblasti pomoci obětem trestné činnosti. Zjištění, zda jde o změnu pozitivní či negativní, je náplní a hlavním cílem této diplomové práce. Hypotéza tedy zní: „Zákon o obětech trestných činů zlepšil postavení obětí.“

V diplomové práci budu již poukazovat na novelu zákona o obětech trestných činů, která byla schválena vládou 9. 11. 2015. Je důkazem, že zákonodárci reagují na problémy vzniklé s používáním zákona v praxi. Bohužel na druhou stranu je i důkazem nepřesné práce zákonodárců, jelikož novela musí reagovat na chyby zákona, které byly viditelné již při přijímání zákona. Myslím tím neimplementování směrnice o minimálních pravidlech, ačkoliv důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů se souladem této směrnice s českým právním řádem počítá.¹

Moje práce bude tedy zaměřena na české právo a na zrušenou, účinnou a připravovanou právní úpravu ochrany obětí trestné činnosti. V úvahu budu brát i předpisy Evropské unie, které zákon o obětech dle § 1 zpracovává. Největší pozornost věnuji směrnici o minimálních pravidlech, která nahrazuje rámcové rozhodnutí, jelikož zákonodárci vyvíjejí snahu o sjednocení úpravy v ZOTČ s úpravou v této směrnici, tedy o implementaci směrnice do české právní úpravy. Novela ZOTČ upravuje tento zákon v souladu s touto směrnicí. Také mě bude zajímat směrnice o odškodňování, kterou se budu zabývat v části 4.6 o právu na peněžitou pomoc.

V práci budu používat metodu deskripce, metodu analýzy a ve velké míře metodu komparace. V současnosti účinnou právní úpravu budu srovnávat s dřívější právní úpravou a také s úpravou budoucí, tedy s připravenou novelou zákona o obětech, která ještě není platná a účinná. K tomu budu ještě zkoumat, zda je česká právní úprava v souladu s úpravou v rámci práva EU.

Problematicke obětí trestných činů bylo a zatím je v rámci trestního řízení věnováno méně pozornosti než osobě poškozené, která je stranou řízení. Proto se odborná literatura věnuje především poškozenému, oběť se zkoumá spíše z kriminologického pohledu. Hlavními zdroji, z kterých budu čerpat, tak bude zákon o obětech trestných činů, komentáře k němu

¹Důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů., s. 11.

napsané a důvodová zpráva k zákonu. Jelikož se budu zabývat i budoucí úpravou, zdrojem bude připravovaná novela a důvodová zpráva k ní. Zdrojem unijní úpravy bude především směrnice o minimálních pravidlech a směrnice o odškodňování. S ohledem na aktuálnost tématu vycházím z množství článků a internetových zdrojů. V neposlední řadě čerpám z judikatury soudů, především Ústavního soudu.

Diplomová práce se člení na úvod, čtyři kapitoly a závěr. V první kapitole vymezím právní úpravu, která bude obsahem práce, tedy českou právní úpravu a unijní úpravu, pro ucelenost uvedu i další důležité dokumenty chránící oběti trestných činů. Druhá kapitola bude věnována vymezení základních pojmů, které jsou důležité pro oblast ochrany obětí trestné činnosti. Ve třetí kapitole popíšu zásady, které je třeba dodržovat při poskytování pomoci obětem trestných činů. Ve čtvrté kapitole rozeberu práva obětí, která jim přiznává zákon o obětech, a dále práva judikována v rozhodnutí Ústavního soudu. Závěr bude obsahovat konečné hodnocení fungování zákona o obětech trestných činů.

1 Právní úprava pomoci obětem trestných činů

První kapitola obsahuje přehled a charakteristiku předpisů, které budou hlavním předmětem zkoumání v této práci. Jde o vnitrostátní zákon o poskytování peněžité pomoci a zákon o obětech trestných činů a unijní směrnici o minimálních pravidlech a směrnici o odškodňování. Pro úplnost doplňuji i další významné dokumenty.

1.1 Vnitrostátní úprava

1.1.1 Právní úprava před přijetím zákona o obětech trestných činů

Potřeba změny právní úpravy ochrany obětí vypramenila z velkých nedostatků předchozí právní úpravy, která byla nepřehledně roztržena do více zákonů.² Před přijetím ZOTČ zde vlastně žádná zvláštní úprava práv obětí nebyla. Upravena byla pouze procesní práva obětí, které mají v trestním řízení postavení poškozeného, a to v trestním řádu.³ Ale postavení obětí jako subjektu zvláštní ochrany státu nikde zakotveno nebylo.⁴ Negativ předchozí úpravy bylo mnoho. Chyběly právní normy, které by orgánům činným v trestním řízení stanovovaly, jak se chovat k obětem trestných činů, aby jim nezpůsobily zbytečná traumata. Instituty běžně známé a používané v zahraničí jako prohlášení oběti o dopadech trestného činu na její život nebo právo na doprovod důvěrníkem v průběhu procesních úkonů v českých zákonech absentovaly.⁵ Některá práva nebyla upravena dostatečným způsobem jako právo na informace, právo na ochranu soukromí, právo na právní a jinou pomoc.⁶ Dalším problémem byly příliš přísné podmínky pro žadatele o peněžitou pomoc, které diskriminovaly oběti, jež disponují větším majetkem, dále nízké částky vyplacené pomoci, úzce vymezený okruh obětí, nedostatečná psychologická a sociální péče.⁷ Negativem bylo i to, že žadatel měl povinnost vrátit peníze státu, které mu vyplatil jako pomoc, a to v případě, kdy mu škodu nahradí pachatel.⁸

²Byly to hlavně zákon o poskytnutí peněžité pomoci a zákon o sociálních službách. A dále zákon o Policii ČR a trestní řád.

³JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů – komentář s judikaturou, 2. doplněné a rozšířené vydání*. Praha: Leges, 2014, s. 14.

⁴Tamtéž, s. 11.

⁵Tamtéž, s. 14.

⁶GŘIVNA, Tomáš. In: GŘIVNA, Tomáš; ŠÁMAL, Pavel; VÁLKOVÁ, Helena a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů – komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2.

⁷VÁLKOVÁ, Helena; GŘIVNA, Tomáš; JASNÁ, Eva. *Nový zákon o obětech trestných činů a jeho význam pro aplikační praxi*. *Trestněprávní revue*, 2013, roč. 12, č. 4, s. 83–87.

⁸KOZÁK, Vítězslav. *K zákonu o obětech trestných činů* [online]. lawportal.cz, 12. 2. 2014 [cit. 2016-03-05]. Dostupné na <<http://www.lawportal.cz/k-zakonu-o-obetech-trestnych-cinu/>>.

Základním zákonem před účinností ZOTČ byl zákon o poskytnutí peněžité pomoci. Šlo o krátký zákon obsahující pouhých osmnáct paragrafů, jelikož upravoval jediné právo, právo na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti. Nabyl účinnosti 1. 1. 1998. Část první tohoto zákona pojednávající o peněžité pomoci byla zrušena účinností ZOTČ, kam byla tato problematika přesunuta. Platná zůstává část druhá, kterou se mění a doplňují některé zákony, a část třetí, která upravuje účinnost zákona.⁹

1.1.2 ZOTČ – cíle a důvody přijetí, obsah a charakteristika

Dva hlavní cíle zákona, které uvádí důvodová zpráva k zákonu o obětech, jsou rozšíření práv obětí a pomoci, která je jim poskytována, a odstranění nedostatků implementace rámcového rozhodnutí Rady 2001/220/SVV o postavení obětí v trestním řízení.¹⁰ Vzhledem k nesystematické a roztříštěné předchozí úpravě bylo cílem také zpřehlednění právní úpravy.¹¹

Problémem, který souvisí se špatnou úpravou práv obětí, je latentní neboli skrytá kriminalita. O trestném činu ví často pouze sama oběť a ze strachu, ze studu či z jiných důvodů trestný čin neoznámí. Pachatelé tak zůstanou nepotrestáni a obětem se nedostane žádného zadostiučinění. Snížení této kriminality bylo také cílem přijetí tohoto zákona.¹²

Přijetím zákona tak mělo dojít k celkovému zlepšení postavení obětí i mimo trestní řízení a ke změně přístupu k obětem ze strany orgánů činných v trestním řízení, které si musí uvědomit, v jak těžké životní situaci se oběti nacházejí a podle toho se k nim chovat.¹³ Zákon by měl také pomoci k předcházení druhotné újmy a k celkovému zlepšení pozice poškozeného a jeho zmocněnce v trestním řízení.¹⁴

Významný je také vztah k účelu trestního řízení. Účel trestního řízení předznamenává účel zákona o obětech, ochrana obětí nesmí nijak narušovat trestní řízení.¹⁵

Výslovné vyjádření účelu zákona ale v jeho textu chybí, což je dle autorů komentáře velký nedostatek.¹⁶ Nalezneme zde pouze účel peněžité pomoci obětem trestných činů v ustanovení § 25 odst. 1.¹⁷ Nevymezení účelu zákona v českém trestním právu není nic

⁹JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 212.

¹⁰Důvodová zpráva k zákonu..., s. 9.

¹¹JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 14.

¹²Tamtéž, s. 15.

¹³GRÍVNA, Tomáš. *Návrh zákona o obětech trestných činů*. Právní rozhledy, 2012, č. 5, s. II.

¹⁴GRÍVNA, Tomáš. In: GRÍVNA; ŠAMAL; VÁLKOVÁ a kol.: *Zákon o obětech...*, s. 21.

¹⁵JELÍNEK, Jiří; PELC, Vladimír. *Zákon o obětech trestných činů – jeho nedostatky a možnosti řešení*. Bulletin advokacie, 2015, č. 11, s. 19–23.

¹⁶JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 22.

¹⁷„Peněžítá pomoc spočívá v jednorázovém poskytnutí peněžité částky k překlenutí zhoršené sociální situace způsobené obětí trestným činem.“

neobvyklého, chybí také v trestním zákoníku z roku 2009. Vzhledem k tomu, že k interpretaci zákonů se používá způsob výkladu dle jejich skutečného účelu a smyslu, je neuvádění účelu zákonů nerozumné.¹⁸

Důvodová zpráva k zákonu nabízela dvě alternativy, jak by bylo možné provést změnu úpravy pomoci obětem trestné činnosti. A to buď novelizovat stávající zákony, nebo vytvořit nový samostatný zákon. Novelizace předpisů se ale jevila být nesnadná, bylo třeba novelizovat několik zákonů – trestní řád, zákon o poskytnutí peněžité pomoci, zákon o sociálních službách, zákon o Policii ČR. Především novelizace trestního řádu by byla obtížná. Bylo by nutné zavést rozlišení mezi poškozeným – fyzickou osobou a poškozeným – právnickou osobou. Do trestního řádu by musela být zařazena ustanovení nemající povahu procesní. A v neposlední řadě bylo třeba odstranit roztržitost právní úpravy pomoci obětem trestné činnosti, k čemuž by cestou novelizace nedošlo. Z těchto důvodů byla zvolena druhá možnost, tedy vypracování samostatného právního předpisu.¹⁹

Zákon se skládá z dvanácti částí. Nejdůležitější ustanovení nalezneme v části první. Části druhá až jedenáctá se týkají změn jednotlivých zákonů, ke kterým došlo přijetím tohoto zákona, a část dvanáctá upravuje účinnost zákona. Účinnosti zákon nabyl 1. 8. 2013. Zajímavostí je, že tento zákon má dělenou účinnost. Normy související se subjekty poskytujícími pomoc obětem nabyly účinnosti již 1. 4. 2013, zatímco zbývající ustanovení nabyly účinnosti 1. 8. 2013.²⁰

Část první upravuje dvě základní oblasti: práva obětí trestných činů a úpravu vztahů mezi subjekty poskytujícími pomoc obětem trestných činů a státem.²¹ Práva obětí, která zákon upravuje, jsou: právo na poskytnutí odborné pomoci, právo na informace, právo na ochranu před hrozícím nebezpečím, právo na ochranu soukromí, právo na ochranu před druhotnou újmou, právo na peněžitou pomoc. Druhá hlavní oblast se týká subjektů pomáhajícím obětem trestné činnosti, tedy hlavně vztahů mezi těmito subjekty a státem, udělování akreditace k poskytování služeb obětem a povinností těchto subjektů.

Již na tomto místě chci poukázat na dvě zásadní novinky, které zákon přinesl, a zdají se být již nyní velkým přínosem. Za prvé je to zavedení moderního institutu *victim impact statement*, neboli prohlášení oběti o dopadu trestného činu na její život, a za druhé zavedení předběžných opatření, která v trestním právu doposud chyběla.

¹⁸JELÍNEK; PELC: *Zákon o obětech...*

¹⁹Důvodová zpráva k zákonu..., s. 4–5.

²⁰JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 20–21.

²¹Tamtéž, s. 17.

Také bych teď ráda zmínila dva nedostatky zákona, které byly patrné již při přijetí zákona. Je to přechodné ustanovení § 53 ZOTČ týkající se směnečného platebního rozkazu, které bylo přidáno ústavněprávním výborem a nemá nic společného s oblastí pomoci obětem trestných činů. Dle komentáře jde o klasický „přílepek“.²² Novela zákona s vyškrtnutím tohoto paragrafu zatím nepočítá, jak můžeme zjistit z vládního návrhu zákona.²³ Druhým nedostatkem je to, že tvůrci zákona již nereagovali na zavedení směrnice o minimálních pravidlech, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí. Potřeba novelizace zákona se projevuje i v praxi a termín implementace směrnice byl stanoven do 16. 11. 2015.²⁴ Paradoxní je, že důvodová zpráva sama uvádí, že: „návrh zákona je předkládán k zajištění souladu právního řádu České republiky s těmito předpisy Evropské unie [...] 4. s návrhem směrnice Evropského parlamentu a Rady, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochrany obětí trestných činů.“²⁵

1.1.3 ZOTČ – připravovaná novela

Připravovaná novela tohoto zákona bude reagovat nejen na problém implementace směrnice, ale také na nedostatky, které již ukázala praxe. Novela zákona rozšíří kategorii zvlášť zranitelných obětí, a to o oběti tzv. *hate crimes*, o oběti trestného činu teroristického útoku, o oběti starší 60 let.²⁶ Tyto oběti mají dle ZOTČ speciální práva, která ostatním obětem nenáleží. Novelizace zákona si stanovuje za cíl sjednotit skupinu zvlášť zranitelných obětí v ZOTČ s tím, jak je tato skupina obětí vymezena ve směrnici o minimálních pravidlech.²⁷

Problém, který se objevil v praxi, jsou zbytečné průtahy řízení o žádosti o poskytnutí peněžité pomoci. Jelikož se na toto řízení aplikuje správní řád, projevuje se v něm přílišná formálnost, která je typická pro správní řízení, ale v řízení o žádosti o poskytnutí peněžité pomoci je spíše na obtíž.²⁸ Například oběti trestné činnosti mají dle ZOTČ automaticky právo být přítomni při dokazování, ačkoliv většina obětí tohoto práva nevyužívá. Přesto zde je povinnost ministerstva spravedlnosti informovat vždy oběti o tom, že se bude provádět dokazování.²⁹

²²GŘIVNA, Tomáš. In: GŘIVNA; ŠÁMAL; VÁLKOVÁ a kol.: *Zákon o obětech...*, s. 15.

²³Novela ZOTČ.

²⁴JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 14–15.

²⁵Důvodová zpráva k zákonu..., s. 11.

²⁶FILIPOVÁ, Kateřina. *Ministerstvo zlepšuje zákon o obětech* [online]. ihned.cz, 6. 8. 2015 [cit. 2016-03-05]. Dostupné na <<http://ekonom.ihted.cz/c1-64394410-ministerstvo-zlepsuje-zakon-o-obetech>>.

²⁷Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění ZOTČ, s. 2. Dostupné na <<https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=RACK9XXM5NYJ>> (internetové stránky Úřadu vlády).

²⁸Tamtéž.

²⁹FILIPOVÁ: *Ministerstvo zlepšuje zákon...*

Další významná změna týkající se řízení o poskytnutí peněžité pomoci je zavedení možnosti změnit rozhodnutí o žádosti v případě špatně vyčíslené částky, což v současné době není možné. Podle novely zákona by bylo možné obnovit řízení a rozhodnutí změnit.³⁰

Rovněž je třeba změnit postup při poskytování informací obětem trestného činu. Množství informací, které jsou orgány činné v trestním řízení sdělit oběti, je velké. A v některých situacích je přijímání tolika informací najednou pro oběti spíše obtěžující než prospěšné. Jak uvádí náměstek ředitele Krajského ředitelství Policie ČR ve Středočeském kraji Michal Mazánek: „Zákon zbytečně nutí policisty už na místě zavalit oběti trestných činů právními informacemi. Přístup k obětem se sice postupně zlepšuje, ale tohle je jedna z věcí, s níž se policisté v terénu potýkají, byť jsou sebevíce empatičtí a jsou k šetrnému přístupu k obětem vedeni“³¹

I když zde existuje povinnost podávání rozsáhlých informací obětem ze strany orgánů činných v trestním řízení, může se stát, že některé informace, které směrnice o minimálních pravidlech považuje za důležité, jim sděleny nejsou. Například informace o ubytování či o nejbližší možnosti lékařského ošetření, přičemž tyto informace jistě považuje za smysluplné nejen směrnice, ale i oběť samotná. Proto jedním z dalších cílů novely zákona je zajištění podávání všech nutných informací, které uvádí směrnice, a hlavně v rozsahu potřebném pro oběti trestných činů, s ohledem na situaci, ve které se nachází.³²

Další plánovaná změna se týká registru poskytovatelů pomoci obětem trestné činnosti. Zlepšit vedení registru, aby se oběti k pomoci dostali ještě rychleji než nyní.³³

Výše vyjmenované změny nejsou všechny, které novela přinese. Na další konkrétní změny ZOTČ budu poukazovat v jednotlivých kapitolách.

1.2 Právo EU

Mezi nejdůležitější předpisy patří pět směrnic.³⁴ Jak už jsem předestřela v úvodní části, v této práci se zaměřím na směrnici o minimálních pravidlech, která má v oblasti

³⁰FILIPOVÁ: *Ministerstvo zlepšuje zákon...*

³¹GINTER, Jindřich. *Oběti trestných činů jsou zavaleny právníčinou* [online]. novinky.cz, 31. 7. 2015 [cit. 2016-03-05]. Dostupné na <<http://www.novinky.cz/krimi/376404-obeti-trestnych-cinu-jsou-zavaleny-pravnicinou.html>>.

³²Důvodová zpráva k návrhu zákona..., s. 2.

³³Tamtéž, s. 1.

³⁴Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. 10. 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje uvedené rámcové rozhodnutí, dále směrnice Rady 2004/80/ES ze dne 29. 4. 2004 o odškodňování obětí trestných činů, směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/99/EU ze dne 13. 12. 2011 o evropském ochranném příkazu, dále je uváděna i směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/36/EU ze dne 5. 4. 2011 o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/629/SVV a směrnice Evropského

ochrany obětí výsadní postavení,³⁵ a v kapitole o právu na peněžitou pomoc se budu zabývat i směrnicí o odškodňování.

Jak již bylo výše řečeno, problémem zákona o obětech je to, že již nereagoval na směrnici o minimálních pravidlech. ZOTČ zpracovává příslušné předpisy Evropské unie a v poznámce pod čarou je vyjmenováno pouze rámcové rozhodnutí 2001/220/SVV a směrnice o odškodňování.³⁶

Stanovený termín implementace 16. 11. 2015 Česká republika nedodržela.³⁷ Česká republika nesplnila ani závazek v článku 27 odst. 2, protože ZOTČ na tuto směrnici výslovně neodkazuje.³⁸ Implementace směrnice je prioritou v roce 2016 evropské komisařky pro spravedlnost, ochranu spotřebitelů a otázky rovnosti pohlaví Věry Jourové, která se k implementaci vyjádřila na konferenci Victim Support Europe v Evropském parlamentu: „Občané se mohou dovolat těchto práv přímo před národními soudy – i v případě, že tato nová pravidla nejsou správně transponována do národního práva.“³⁹

České soudy jsou povinné vykládat a aplikovat vnitrostátní právo eurokonformně, což představuje nepřímý účinek unijního práva, jehož základy byly položeny v rozsudku Evropského soudního dvora ve věci Von Colson.⁴⁰ Důležitou otázkou je, kdy nastává tento nepřímý účinek. Soudní dvůr preferuje názor, že tento účinek nastává až po uplynutí transpoziční lhůty, která byla stanovena státům EU k implementaci směrnice do národního práva. České republice tato lhůta skončila již zmiňovaný den, tedy 16. 11. 2015.⁴¹

Rámcové rozhodnutí se nahrazuje směrnicí o minimálních pravidlech, odkazy na rámcové rozhodnutí se považují za odkazy na tuto směrnici.⁴²

V zákoně o obětech postrádáme výslovnou definici účelu zákona. Inspiraci můžeme najít ve směrnici, jelikož zde je účel stanoven v čl. 1.⁴³ Tento účel by měly mít všechny předpisy, které upravují oblast ochrany obětí trestné činnosti.

parlamentu a Rady 2011/93/EU ze dne 13. 12. 2011 o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2004/68/SVV.

³⁵JELÍNEK, Jiří. *Práva a ochrana obětí trestných činů v Evropské unii*. In: JELÍNEK, Jiří; GRÍVNA, Tomáš a kolektiv. *Trestní právo Evropské unie*. 1. vydání, Praha: Leges, 2014, s. 284–285.

³⁶§ 1 ZOTČ.

³⁷Čl. 27 odst. 1 směrnice.

³⁸Čl. 27 odst. 2 směrnice.

³⁹JOUROVÁ, Věra. *Projev na Konferenci Victim Support Europe*. Dostupné na <https://ec.europa.eu/commission/2014-2019/jourova/announcements/putting-victims-rights-practice-where-are-we-conference-european-parliament-organised-victim-support_en>, přeložil Bc. K. Straka na internetové stránce <<http://www.bkb.cz/aktuality/n467-implementace-smernice-o-pravech-obeti-je-jednou-z-klicovych-priorit-komisarky-jourove-pro-rok-2016/>>.

⁴⁰ESD: Rozsudek ze dne 10. 4. 1984, *Von Colson*, 14/83, ECR 1911, bod 15 a 28.

⁴¹JELÍNEK; PELC: *Zákon o obětech...*, srov. rozsudek ESD ze dne 4. 7. 2006 ve věci C – 212/04 (*Adeneler*), odst. 114 a 115.

⁴²Čl. 30 směrnice.

Jak nám napovídá název, směrnice zavádí minimální pravidla, jež musí členské státy dodržovat. Mohou tedy samozřejmě pro oběti stanovit vyšší standard ochrany, jak je tomu u některých práv. Například ustanovení § 19 ZOTČ upravuje právo na výslech osobou takového pohlaví, které si oběť zvolí, na rozdíl od směrnice, která zakotvuje pouze právo na výslech osobou stejného pohlaví. Dalším příkladem je právo poškozeného na poskytnutí opisu usnesení o zahájení trestního stíhání na základě žádosti poškozeného, které bylo zařazeno do trestního řádu novelizací v souvislosti s přijetím zákona o obětech.⁴⁴ Tato povinnost ale není nijak omezena a z jazykového výkladu se dovozuje, že má být tato povinnost splněna bez zbytečného odkladu. Je tak ohrožen princip materiální pravdy. Aby byl správně zjištěn skutkový stav a zachována zásada práva na obhajobu, neměl by být opis usnesení zaslán před výslechem osoby poškozené jako svědka.⁴⁵ Může tak snadno dojít k narušení trestního řízení. Při implementaci by tedy měli zákonodárci postupovat velice opatrně, aby některá práva obětí neohrožovala práva osob, proti nimž je řízení vedeno.⁴⁶

Směrnice o odškodňování se použije v případech, kdy byl trestný čin spáchán v jiném členském státě, než je stát bydliště oběti.⁴⁷ Blíže k této směrnice v části 4.6, která se zabývá peněžitou pomocí.

1.3 Další významné dokumenty chránící oběti trestných činů

Nemalý význam na mezinárodní úrovni mají dokumenty Organizace spojených národů a dokumenty Rady Evropy. Tyto dokumenty je vhodné zmínit, přestože nejsou předmětem této práce.

1.3.1 Dokumenty OSN

Česká republika jako člen Organizace spojených národů má za úkol dodržovat závazky plynoucí z dokumentů, které organizace vydá. Oblasti ochrany práv obětí trestných činů se týká zejména Deklarace základních principů spravedlnosti pro oběti trestných činů a zneužití moci ze dne 29. 11. 1985.

Tato úmluva je též nazývána Magnou chartou obětí trestných činů a zakotvila minimální standard pro zacházení s oběťmi. K této deklaraci byla vydána Příručka o použití a aplikaci Deklarace v roce 1999.⁴⁸

⁴³Čl. 1 směrnice: „Účelem této směrnice je zajistit, aby se obětem trestného činu dostalo vhodných informací, podpory a ochrany a mohly se účastnit trestního řízení.“

⁴⁴JELÍNEK: *Práva a ochrana obětí...* In: JELÍNEK; GRIVNA a kol.: *Trestní právo Evropské unie...*, s. 289.

⁴⁵JELÍNEK; PELC: *Zákon o obětech...*

⁴⁶JELÍNEK: *Práva a ochrana obětí...* In: JELÍNEK; GRIVNA a kol.: *Trestní právo Evropské unie...*, s. 289.

⁴⁷Čl. 11 preambule směrnice o odškodňování.

1.3.2 Dokumenty Rady Evropy

Základním dokumentem je Evropská úmluva o odškodňování obětí násilných trestných činů. Přijata byla 24. 11. 1983, v České republice je platná od 1. 1. 2001. Zákon o poskytnutí peněžité pomoci hleděl na úpravu v této úmluvě, na rozdíl od zákona o obětech, který reaguje hlavně na požadavky EU. V současné době je v popředí EU a zákony se sladují s unijními předpisy.

Dalšími dokumenty jsou doporučení ohledně pomoci obětem trestných činů, doporučení o pomoci obětem a ochraně před viktimizací, doporučení o postavení oběti v rámci trestního zákona a soudního procesu a směrnice Výboru ministrů Rady Evropy o ochraně obětí teroristických činů.⁴⁹

Své uplatnění v oblasti ochrany obětí trestné činnosti zde najde i Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Jak bylo dovozeno v rozsudku Evropského soudu pro lidská práva *Helmers v. Švédsko* ze dne 29. 10. 1991, pokud je možné podat dle vnitrostátní úpravy soukromou žalobu v trestním řízení nebo se v něm domáhat nároku na náhradu škody, oběť se dostává do postavení subjektu dle čl. 6 Úmluvy, a má tedy právo na spravedlivý proces.⁵⁰ Jinak jsou na tom osoby, které mají postavení poškozeného, jelikož bylo porušeno právo na život dle čl. 2 Úmluvy, zákaz mučení dle čl. 3 Úmluvy nebo právo na respektování soukromého a rodinného života dle čl. 8 Úmluvy. Ty pak mají právo na reálnou účast na řízení, právo na informace o průběhu řízení nebo právo nahlížet do spisu, a to dle rozhodovací činnosti ESLP.⁵¹

⁴⁸GŘIVNA, Tomáš. In: GŘIVNA; ŠÁMAL; VÁLKOVÁ a kol.: *Zákon o obětech...*, s. 3.

⁴⁹Tamtéž, s. 4–5.

⁵⁰ESLP: Rozsudek ze dne 29. 10. 1991, *Helmers v. Švédsko*, stížnost č. 11826/85.

⁵¹GŘIVNA, Tomáš. In: GŘIVNA; ŠÁMAL; VÁLKOVÁ a kol.: *Zákon o obětech...*, s. 5, srov. ESLP: Rozsudek ze dne 18. 12. 1996, *Aksoy v. Turecko*, stížnost č. 21987/93 nebo rozsudek ze dne 6. 4. 2000, *Labita v. Itálie*, stížnost č. 26772/95.

2 Vymezení základních pojmů

2.1 Oběť

Pro pochopení smyslu a účelu právních norem upravujících oblast ochrany obětí je třeba si vymežit základní pojmy, a kde jinde začít než u oběti. Pojem *oběť* byl do českého práva zaveden zákonem o poskytnutí peněžité pomoci.⁵²

2.1.1 Přímá oběť

Podle dřívější právní úpravy byla obětí fyzická osoba, které v důsledku trestného činu vznikla škoda na zdraví.⁵³ Muselo jít o vážnější újmu na zdraví,⁵⁴ což se posuzovalo bodovým hodnocením bolesti dle vyhlášky Ministerstva zdravotnictví.⁵⁵ Celková výše dosažených bodů musela být alespoň 100.⁵⁶ Dle předchozí právní úpravy byl zásadní pro získání postavení oběti vznik škody na zdraví. Neřešila se zde majetková nebo nemajetková újma a ani bezdůvodné obohacení. V těchto případech se osoba oběti dle ZPPP nestala.

ZOTČ okruh obětí rozšiřuje. Obětí je nejen fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, ale i fyzická osoba, které byla způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil.⁵⁷ Je to tzv. *přímá oběť*.⁵⁸ Nyní je třeba si představit pojmy ublížení na zdraví, majetková a nemajetková újma a bezdůvodné obohacení. V zákoně o obětech tyto pojmy definovány nejsou, logicky se použijí definice v trestním a občanském zákoníku.⁵⁹

Ublížení na zdraví je stav záležející v poruše zdraví nebo jiném onemocnění. Tento stav porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje, nikoli jen po krátkou dobu, obvyklý způsob života oběti, a vyžaduje lékařské ošetření.⁶⁰ Porucha funkcí nesmí být zcela přechodného rázu, dle praxe nejméně sedm dní. Není třeba, aby skutečně došlo k lékařskému ošetření, rozhodující je zde existence objektivní potřeby ošetření. Definice ublížení na zdraví se téměř shoduje s definicí v trestním zákoníku, s výjimkou ustanovení

⁵²GRIVNA, Tomáš. In: GRIVNA; ŠÁMAL; VÁLKOVÁ a kol.: *Zákon o obětech...*, s. 12.

⁵³§ 2 odst. 1 a 2 ZPPP.

⁵⁴KRÁL, Vladimír. *Odškodňování obětí trestné činnosti (Zákon s poznámkami)*. Praha: C. H. Beck, 1998, s. 7.

⁵⁵Vyhláška Ministerstev zdravotnictví a spravedlnosti, Státního úřadu sociálního zabezpečení a Ústřední rady odborů č. 32/1965 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění, ve znění pozdějších předpisů, později to byla vyhláška č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, ve znění pozdějších předpisů, oba předpisy jsou již zrušeny.

⁵⁶§ 6 odst. 2 ZPPP.

⁵⁷§ 2 odst. 2 ZOTČ.

⁵⁸JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 16.

⁵⁹GRIVNA, Tomáš. In: GRIVNA; ŠÁMAL; VÁLKOVÁ a kol.: *Zákon o obětech...*, s. 27.

⁶⁰Srov. § 122 TZ.

§ 24 odst. 2 ZOTČ, podle kterého je pro poskytnutí peněžité pomoci třeba délka omezení v obvyklém způsobu života alespoň tři týdny.⁶¹ Slovní spojení „pro účely tohoto zákona“ by měla být změněna a nahrazena slovy „pro účely peněžité pomoci“, jelikož tato doba se vztahuje jen na šestý díl ZOTČ, a nikoliv na celý zákon.⁶²

Stejně jako trestní řád⁶³ i zákon o obětech odlišuje pojmy majetková újma, nemajetková újma a bezdůvodné obohacení. Oba předpisy používají terminologii, která odpovídá úpravě v platném a účinném občanském zákoníku z roku 2014.⁶⁴

Majetková újma, tedy škoda, zahrnuje skutečnou škodu (*damnum emergens*) a ušlý zisk (*lucrum cessans*). Záleží-li skutečná škoda ve vzniku dluhu, má poškozený právo, aby ho škůdce dluhu zprostil, nebo mu poskytl náhradu.⁶⁵ Dle OZ jsou součástí jmění i pasiva. Pokud tedy oběť utrpí škodu v podobě dluhu, má soud přiznat tuto částku jako náhradu škody, což dle dřívější judikatury nebylo možné, protože dle této judikatury škoda vznikala až zaplacením dluhu poškozeným.⁶⁶

Nemajetková újma se přímo neprojevuje na majetku oběti, i když jejím důsledkem může být i úbytek majetku. Jedná se hlavně o zásahy do práva na ochranu osobnosti, kdy se chrání především život, zdraví, důstojnost, čest, soukromí a další.⁶⁷

Kdo se na úkor jiného bez spravedlivého důvodu obohatí, musí ochuzenému vydat, oč se obohatil.⁶⁸ Takto definuje *bezdůvodné obohacení* OZ. V dalším odstavci jsou pak stanoveny čtyři skutkové podstaty bezdůvodného obohacení. Bezdůvodně se obohatí zvláště ten, kdo získá majetkový prospěch plněním bez právního důvodu, plněním z právního důvodu, který odpadl, protiprávním užitím cizí hodnoty nebo tím, že za něho bylo plněno, co měl po právu plnit sám.⁶⁹ Bezdůvodné obohacení, které je získáno trestnou činností, pořadíme pod obecné ustanovení § 2991 odst. 1 OZ, jelikož v platném a účinném občanském zákoníku chybí skutková podstata, která byla obsažena v dřívějším občanském zákoníku.⁷⁰ Jednalo se o prospěch získaný z nepoctivých zdrojů. Může se ale také stát, že určité jednání, které bude trestným činem, naplní i jinou skutkovou podstatu než tu obecnou.⁷¹

⁶¹JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 29.

⁶²Tamtéž, s. 133, srov. GRIVNA, Tomáš. In: GRIVNA; ŠÁMAL; VÁLKOVÁ a kol.: *Zákon o obětech...*, s. 171.

⁶³Srov. § 43 odst. 3 TR.

⁶⁴JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 29.

⁶⁵§ 2952 OZ.

⁶⁶JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 30.

⁶⁷GRIVNA, Tomáš. In: GRIVNA; ŠÁMAL; VÁLKOVÁ a kol.: *Zákon o obětech...*, s. 29, srov. § 81 a násl., § 2956 a 2957 OZ.

⁶⁸§ 2991 odst. 1 OZ.

⁶⁹§ 2991 odst. 2 OZ.

⁷⁰Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 202/2012, účinném ke dni 1. 9. 2012.

⁷¹JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 30–31.

Pro získání postavení oběti není třeba, aby byl trestný čin dokonán, nemusí dojít k jejímu účinku či výsledku. V trestním zákoníku používáme pojmy *příprava trestného činu* a *pokus trestného činu*. Příprava ale není dle TZ trestná, jen u zvlášť závažných zločinů, kde je to v zákoně výslovně stanoveno. V zákoně o obětech ale není definice vázána na zákonné znaky přípravy, jak jsou stanoveny v TZ. Není tedy potřeba řešit, zda je příprava v daném případě trestná, nebo není. Důležité je, zda plánovaným trestným činem měla být způsobena újma.⁷² Toto platí jak pro způsobení újmy, tak pro bezdůvodné obohacení, i když v zákoně o obětech je použita ne zcela jasná formulace.⁷³ Dovojujeme z úmyslu zákonodárců a z ústavního principu rovnosti, že je obětí i ten, na jehož úkor se pachatel měl obohatit.⁷⁴ Je namístě uvážit zvlášť v každém případě, zda oběť může využívat všechna práva daná ZOTČ, jelikož je okruh obětí definován velice extenzivně.⁷⁵

V předchozí úpravě újma na zdraví musela vzniknout, bylo nutné, aby došlo k účinku trestného činu.⁷⁶ Za trestný čin se považovalo jednání, které mělo znaky trestného činu podle TZ nebo jeho pokusu.⁷⁷

2.1.2 Nepřímá oběť

Okruh obětí je dále rozšířen na další osoby, a to pro případ smrti oběti, jde o tzv. *nepřímé oběti*.⁷⁸ Jedná se o pozůstalé po oběti, kteří ztrátou osoby jim blízké pochopitelně strádají.

V předchozí právní úpravě šlo o osobu pozůstalou po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela, byla-li rodičem, manželem, nebo dítětem zemřelého a současně v době jeho smrti s ním žila v domácnosti, nebo osoba, které zemřelý poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživu.⁷⁹

Ustanovení § 2 odst. 3 ZOTČ počet nepřímých obětí rozšiřuje.⁸⁰ Vyživované oběti nejsou vyjmenovány mezi těmito oběťmi, mají ale právo na peněžitou pomoc dle § 24 odst. 1 písm. c) ZOTČ.

⁷² GRÍVNA, Tomáš. In: GRÍVNA; ŠÁMAL; VÁLKOVÁ a kol.: *Zákon o obětech...*, s. 29

⁷³ § 2 odst. 2 ZOTČ: „Obětí se rozumí fyzická osoba...na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil.“

⁷⁴ JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 32.

⁷⁵ GRÍVNA, Tomáš. In: GRÍVNA; ŠÁMAL; VÁLKOVÁ a kol.: *Zákon o obětech...*, s. 29–30.

⁷⁶ § 2 odst. 1 ZPPP.

⁷⁷ § 2 odst. 4 ZPPP.

⁷⁸ JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 16.

⁷⁹ § 2 odst. 2 ZPPP.

⁸⁰ § 2 odst. 3 ZOTČ: „Byla-li trestným činem způsobena smrt oběti, považuje se za oběť též její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner nebo druh, je-li osobou blízkou. Je-li těchto osob více, považuje se za oběť každá z nich.“

Příbuzní v pokolení přímém jsou osoby, pochází-li jedna od druhé.⁸¹ Sourozenci jsou osoby, jejichž nejbližší společný předek je alespoň jeden z rodičů.⁸² Osvojitel je ten, kdo dle zákona osvojil jiného, osvojenec je ten, kdo byl podle zákona osvojen jiným. Manželé jsou muž a žena, kteří uzavřeli zákonem stanoveným způsobem manželství.⁸³ Partnerem je osoba, která uzavřela partnerství podle zákona o registrovaném partnerství.⁸⁴ Tyto osoby jsou považovány dle TZ za osoby blízké.⁸⁵ Druh osoby zemřelé bude považován za oběť dle ZOTČ, pokud bude osobou blízkou. Definici pojmu *druh* se v českých právních předpisech nenachází. Vztah mezi druhem a družkou můžeme přirovnávat k manželství. Na rozdíl od manželství, které je vztahem založeným právním úkonem, je poměr mezi druhem a družkou vztahem faktickým.⁸⁶ Vodítko pro interpretaci termínu *druh* najdeme ve směrnici o minimálních pravidlech.⁸⁷

Důležitým pojmem, který je třeba na tomto místě ještě objasnit, je *osoba blízká*. Jedná se o osobu, která by újmu, kterou utrpěla oběť, důvodně pociťovala jako svou vlastní újmu. Vztah osob blízkých musí splňovat požadavek vzájemnosti, tedy jde o osoby, které by navzájem důvodně pociťovaly újmu druhé osoby jako vlastní újmu.⁸⁸

Překládaná novela zákona o obětech obsahuje změnu vymezení nepřímých obětí. Návrh novely mění znění ustanovení § 2 odst. 3 větu první ZOTČ.⁸⁹ Kategorie nepřímých obětí by se tak ještě rozšířila o osoby, kterým oběť ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu. Tyto osoby byly považovány za oběť již v dřívější úpravě v ZPPP, v nyní účinném ZOTČ mají tyto osoby pouze právo na peněžitou pomoc. Nejsm si jista, zda je tato navrhovaná změna správná. Představme si příklad rozvedených manželů, kdy jeden manžel má povinnost poskytovat druhému výživné. Jejich rozvod nebyl zrovna přátelský, panuje mezi nimi nenávisť. Nemají k sobě již žádný vztah, tedy určitě nekladný. Soud uložil jednomu manželovi povinnost platit výživné z důvodu neschopnosti

⁸¹ § 772 odst. 1 OZ.

⁸² JELÍNEK, Jiří. In: JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 5. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 184.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, ustanovení § 1 odst. 1 tohoto zákona definuje registrované partnerství: „Registrované partnerství je trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví vzniklé způsobem stanoveným tímto zákonem.“

⁸⁵ Srov. § 125 TZ.

⁸⁶ JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 33.

⁸⁷ Čl. 2 odst. 1 písm. b) směrnice: „...osoba, která stabilně a trvale žije s obětí v závazném intimním partnerském svazku ve společné domácnosti...“, srov. § 22 odst. 1 věta druhá OZ.

⁸⁸ JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 32–33, srov. § 125 TZ, § 22 OZ.

⁸⁹ § 2 odst. 3 věta první novely: „Byla-li trestným činem způsobena smrt oběti, považují se, utrpěli-li v důsledku smrti oběti újmu, za oběť též její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner, druh nebo osoba, které oběť ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu.“

druhého uživit se sám, ale povinný manžel platí jen proto, že musí, jinak s tím vůbec nesouhlasí. Měl by mít vyživovaný manžel právo získat postavení oběti? Nepomůže ani vsunuté spojení do § 2 odst. 3 věty první „utrpěli-li v důsledku smrti oběti újmu“, jelikož újmu v případě smrti povinného manžela vyživovaný manžel utrpí, nebude mu již poskytováno výživné. Je spravedlivé považovat takovou osobu za oběť dle ZOTČ? Nebude tak docházet ke zneužívání pomoci od státu osobami, které si postavení oběti vlastně „nezaslouží“? Nepřímou obětí by měly být osoby, které smrtí oběti strádají, a tím nemyslím pouze majetkově. Hlavní je utrpení bolesti ze ztráty milované osoby. Osobně si myslím, že stačí, když mají vyživované osoby právo na poskytnutí jednorázové peněžité pomoci.

Novela ze zmiňovaného ustanovení § 2 odst. 3 věty první vyškrtla podmínku, že druh musí být osobou blízkou. V této změně nevidím interpretační problém, výkladem dojdeme k tomu, že druha budeme řadit ve většině případů mezi osoby blízké. I u osoby druha musí být splněn předpoklad, že utrpěl újmu v důsledku smrti oběti. Dále nám s definicí druha pomůže směrnice o minimálních pravidlech. Podle té je druh osobou, která stabilně a trvale žije s obětí v závazném intimním partnerském svazku ve společné domácnosti,⁹⁰ jak je uvedeno výše. Z této definice jasně vyplývá, že druha považujeme za osobou blízkou, což odpovídá i úpravě v OZ. OZ u osob, které spolu trvale žijí, stanovuje vyvratitelnou domněnku, že se jedná o osoby vzájemně blízké.⁹¹ Pokud ale zákonodárce nemá v úmyslu doplnit druha mezi osoby blízké v ustanovení § 125 TZ, nemá smysl tuto podmínku odstraňovat. Zbytečně tak budou vznikat nejasnosti při určování osob, které mají mít postavení oběti.

2.1.3 Rozdíly mezi pojmy oběť a poškozený

Tyto dva pojmy k sobě mají hodně blízko a je velmi obtížné mezi nimi určit přesnou hranici, částečně se překrývají, jelikož oběť má v trestním řízení stejná některá práva jako poškozený.⁹² Patrný je rozdíl ve vnímání postavení těchto osob. Oběť je považována za subjekt zvláštní péče poskytované státem, poškozený je procesní stranou trestního řízení. Oběť bude mít zpravidla i postavení poškozeného v trestním řízení.⁹³ Neplatí to ale vždy, oběť nemusí být zároveň poškozeným, poškozený nemusí být zároveň obětí.⁹⁴

⁹⁰Čl. 2 odst. 1 písm. b) směrnice.

⁹¹JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s 33, srov. § 22 odst. 1 věta druhá OZ a srov. § 125 TZ.

⁹²Tamtéž, s. 17.

⁹³GŘIVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů*. In: JELÍNEK, Jiří; GŘIVNA, Tomáš a kolektiv. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012, s 25.

⁹⁴VICHEREK, Roman. *Oběti trestných činů a jejich práva* [online]. epravo.cz, 26. 11. 2013 [cit. 2016-03-05]. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/clanky/obeti-trestnych-cinu-a-jejich-prava-92945.html>>.

Termín *oběť* jsme si objasnili v předchozí kapitole. *Poškozený* je definován v trestním řádu jako ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel obohatil.⁹⁵

Z definice poškozeného v TRŘ můžeme dovodit další rozdíl. V případě poškozeného je zapotřebí, aby k ublížení na zdraví, způsobení majetkové škody nebo nemajetkové újmy anebo k bezdůvodnému obohacení reálně došlo. K získání postavení poškozeného nestačí jen fakt, že újma měla vzniknout, jak je tomu u oběti. Z tohoto pohledu je tak *oběť* pojmem širším než pojem *poškozený*.⁹⁶

Významným rozdílem je skutečnost, že obětí může být pouze fyzická osoba, jelikož jen ta je schopna vnímat a pociťovat újmu, čehož právnická osoba jako umělý subjekt není schopna. Jen u fyzických osob je možné zabránit vzniku druhotné újmy.⁹⁷ Poškozeným může být i právnická osoba. Je logické, že obětí může být podnikatel jako fyzická osoba, jíž byla způsobena újma v souvislosti s její samostatně výdělečnou činností, nejde o právnickou osobu. V tomto srovnání je *oběť* termínem užším než *poškozený*.⁹⁸

Termín *oběť* je užší také v tom, že oběť nemůže svoje práva převádět na jinou osobu. Poškozeným ale může být i právní nástupce poškozené osoby.⁹⁹

Širší je naopak pojem *oběť* v tom smyslu, že obětí se mohou stát i pozůstalí po oběti, která zemřela v důsledku trestného činu.¹⁰⁰

U poškozeného se nahrazuje újma, která vznikla v příčinné souvislosti s trestným činem. U oběti je snaha předcházet i druhotné újmě.¹⁰¹

2.1.4 Kategorie zvláště zranitelných obětí

Některé oběti si z různých důvodů zaslouží vyšší stupeň ochrany. U těchto obětí existuje zvýšené riziko nebezpečí způsobení sekundární nebo opakované újmy. Hrozí též větší nebezpečí, že je bude pachatel nějakým způsobem zastrašovat, například proto, aby ho oběť neprozradila orgánům činným v trestním řízení. Proto je v zákoně vymezena speciální kategorie *zvláště zranitelných obětí*, tato úprava vychází z čl. 18 směrnice o minimálních pravidlech.¹⁰²

⁹⁵ § 43 odst. 1 TRŘ.

⁹⁶ JELÍNEK a kol. *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 16–17.

⁹⁷ GRÍVNA: *Zákon o obětech...* In: JELÍNEK; GRÍVNA a kol.: *Poškozený a oběť...*, s. 24–25.

⁹⁸ GRÍVNA, Tomáš. In: GRÍVNA; ŠÁMAL; VÁLKOVÁ a kol.: *Zákon o obětech...*, s. 27.

⁹⁹ GRÍVNA: *Zákon o obětech...* In: JELÍNEK; GRÍVNA a kol.: *Poškozený a oběť...*, s. 26.

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 34, srov. čl. 18 směrnice.

Zvýšená zranitelnost těchto obětí může vycházet z toho, že svou účastí v trestním řízení jsou osoby zvláště náchylné k dalšímu prohlubování citového zranění a způsobeného stresu. Zranitelnost těchto osob může mít příčinu v osobních vlastnostech a povaze oběti, v typu nebo povaze trestného činu, v životní situaci, ve které se oběť zrovna nachází, v osobě pachatele a podobně. Právě z důvodu velkého množství těchto příčin je složité a obtížné vymezit kategorie zvláště zranitelných obětí.¹⁰³ Tyto oběti mají určitá speciální práva.¹⁰⁴

Vymezení zvláštní kategorie obětí se použije pouze pro účely ZOTČ. Akreditované subjekty poskytující pomoc obětem tak mohou poskytovat bezplatnou odbornou pomoc nad rámec ZOTČ i těm obětem, které zákon mezi zvláště zranitelné nepočítá.¹⁰⁵ V zákoně o obětech jsou vymezeny čtyři kategorie zvláště zranitelných obětí. Je logické, že zvláště zranitelná oběť musí být zároveň obětí ve smyslu § 2 odst. 2 a 3 ZOTČ, musí být splněny podmínky v tomto ustanovení.¹⁰⁶

První skupinou zvláště zranitelných obětí jsou děti.¹⁰⁷ Dítě je osoba mladší 18 let, pokud trestní zákon nestanoví jinak.¹⁰⁸ Nebereme ohled na úpravu zletilosti v soukromoprávních předpisech.¹⁰⁹ Tuto kategorii zvláště zranitelných obětí můžeme brát jako samostatnou kategorii a vydělit ji z kategorie zvláště zranitelných, a to z toho důvodu, že u dětí jsou některá práva ještě více posílena. Například v případě výslechu vyškolenou osobou dle § 20 odst. 2 ZOTČ má být dítě vždy vyslechnuto vyškolenou osobou, s výjimkou neodkladného úkonu, kdy není možné vyškolenou osobu zajistit.¹¹⁰

Druhou skupinou jsou osoby postižené fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením, které ve spojení s různými překážkami může bránit plnému a účelnému uplatnění těchto osob ve společnosti ve srovnání s jejími ostatními členy.¹¹¹ Fyzickým hendikepem je tělesné postižení, psychickým může být například mentální retardace nebo duševní nemoc. Rozdíl mezi mentálním a psychickým hendikepem není autorům komentáře k ZOTČ zřejmý a mně těž ne, jde o synonyma. Mezi zvláště zranitelné oběti musíme řadit i osoby, jejichž uplatnění ve společnosti je podstatně ztíženo z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu.¹¹²

¹⁰³GŘIVNA: *Návrh zákona o obětech...*

¹⁰⁴Jejich výčet: JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 35–36.

¹⁰⁵GŘIVNA, Tomáš. In: GŘIVNA; ŠÁMAL; VÁLKOVÁ a kol.: *Zákon o obětech...*, s. 31.

¹⁰⁶JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 35.

¹⁰⁷§ 2 odst. 4 písm. a) ZOTČ.

¹⁰⁸§ 126 TZ, srov. čl. 1 Úmluvy OSN o právech dítěte z roku 1989, srov. čl. 2 odst. 1 písm. c) směrnice.

¹⁰⁹JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 36.

¹¹⁰GŘIVNA, Tomáš. In: GŘIVNA; ŠÁMAL; VÁLKOVÁ a kol.: *Zákon o obětech...*, s. 31.

¹¹¹§ 2 odst. 4 písm. b) ZOTČ.

¹¹²JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 36 – 37.

Smyslová poškození jsou poškození zraku, sluchu, hmatu, čichu a chuti. Toto poškození musí osoby znevýhodňovat oproti dalším členům společnosti a omezovat je v plném uplatnění ve společnosti, což poškození některých smyslů nespĺňuje, a to čichu či chuti, které nejsou považovány za ty nejnřutnější pro život člověka.¹¹³ Dle mého názoru by v některých případech i poškození těchto smyslů mohlo znamenat pro osobu omezení uplatnění ve společnosti. Například pro kuchaře či sommeliera, jejichž celoživotní prací je ochutnávání pokrmů a nápojů, může být ztráta těchto smyslů velkým zásahem do života. Při výkladu tohoto ustanovení ale samozřejmě musíme myslet na hlavní účel úpravy ochrany zvlášt' zranitelných obětí, což je jejich zvýšená ochrana před sekundární a opakovanou újmou. I v případě poškození chuťového či čichového smyslu musí existence tohoto postižení podstatně prohlubovat prvotní újmu nebo zvyšovat riziko druhotné či opakované újmy. Také splnění podmínky, že tento hendikep brání plnému a účelnému uplatnění ve společnosti ve srovnání s jejími ostatními členy, by bylo obtížné, jelikož chuť nebo čich nepotřebuje k uplatnění ve společnosti každý.¹¹⁴

Změnu v tomto hodnocení přináší novela ZOTČ, která mění ustanovení § 2 odst. 4 písm. b) ZOTČ.¹¹⁵ Skutečnosti, které brání osobě v plném a účelném uplatnění ve společnosti ve srovnání s jejími ostatními členy, bude nutné posuzovat též vzhledem k okolnostem případu a poměrům této osoby. Dle mého názoru je to změna k lepšímu. Ve výše uvedených případech kuchaře či sommeliera bude snadnější prokázat postavení zvlášt' zranitelné oběti. Bude možné brát ohled na to, jak moc je určitý smysl důležitý pro konkrétního člověka, a posuzovat poškození smyslu vzhledem k poměrům oběti.

Do třetí skupiny patří oběti trestného činu obchodování s lidmi dle § 168 TZ.¹¹⁶ Byla tak provedena směrnice 2011/36/EU Evropského parlamentu a Rady ze dne 5. dubna 2011 o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a ochraně obětí.¹¹⁷

Poslední skupinou jsou oběti trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo trestného činu, který zahrnoval násilí či pohrůžku násilím, jestliže je v konkrétním případě zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy zejména s ohledem na jejich věk, pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumovou vyspělost, schopnost vyjadřovat se, životní situaci, v níž se nachází, nebo s ohledem na vztah

¹¹³Tamtéž.

¹¹⁴Tamtéž.

¹¹⁵Zvlášt' zranitelnou obětí bude dle § 2 odst. 4 písm. b) novely: „osoba, která je vysokého věku nebo je postižena fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením, pokud tyto skutečnosti mohou vzhledem k okolnostem případu a poměrům této osoby bránit jejímu plnému a účelnému uplatnění ve společnosti ve srovnání s jejími ostatními členy,“.

¹¹⁶§ 2 odst. 4 písm. c) ZOTČ.

¹¹⁷JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 37.

k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo závislost na ní.¹¹⁸ Do skupiny trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti by měl patřit i trestný čin svádění k pohlavnímu styku dle § 202 TZ, i když je upraven v hlavě IV zvláštní části TZ, kam patří trestní činy proti rodině a dětem. Toto ustanovení chrání stejné hodnoty jako v případě trestných činů pohlavního zneužití, kuplířství nebo zneužití dítěte k výrobě pornografie. Pojem *trestný čin proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti* tak neinterpretujeme restriktivně a řadíme pod tento pojem i jiné trestné činy, než které jsou v hlavě III zvláštní části TZ. Zákodárce totiž mohl použít označení této skupiny jako trestné činy podle hlavy III zvláštní části TZ, kdyby chtěl do této skupiny řadit pouze trestné činy dle této hlavy.¹¹⁹ Do této skupiny naopak není záměrně zařazen trestný čin soulože mezi příbuznými, kdy je většinou existence oběti vyloučena. Pouze v případě, že by jedna osoba věděla o příbuzenském poměru a druhá osoba ne, bychom mohli mluvit o postavení oběti. Také je vyloučen trestný čin šíření pornografie, ve kterém bude rovněž záviset na skutečnostech konkrétního případu.¹²⁰

Kompletní seznam trestných činů, které zahrnují násilí nebo pohrůžku násilí, nelze sepsat. Násilí či pohrůžka násilí nemusí být znakem skutkové podstaty trestného činu, stačí, pokud bylo násilí nebo pohrůžka součástí trestného jednání.¹²¹ Může tak jít o trestný čin, u kterého je násilí přímo znakem skutkové podstaty (loupež dle § 173 TZ, krádež dle § 205 odst. 1 písm. c) TZ, nebezpečné vyhrožování dle § 353 TZ), nebo u kterého násilné jednání plyne z povahy trestného činu nebo je s trestným činem spojeno (ubližení na zdraví dle § 146 TZ, trestné činy proti svobodě, týrání svěřené osoby dle § 198 TZ).¹²² Aby byla oběť posouzena jako zvlášť zranitelná v této čtvrté skupině, je třeba, aby existovalo v konkrétním případě zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy.¹²³ V zákoně jsou demonstrativně vyjmenovány okolnosti, kvůli kterým může být oběť zvlášť zranitelná, tyto okolnosti jsou vypsány výše. Kritéria hodnocení, zda má osoba postavení zvlášť zranitelné oběti, je povaha a závažnost trestného činu, a dále eventualita vzniku druhotné újmy s ohledem na konkrétní okolnosti, které jsou významné z hlediska povahy trestného činu.¹²⁴

Navrhovaná novela ZOTČ má rozšířit kategorii zvlášť zranitelných obětí o čtyři další skupiny.

¹¹⁸ § 2 odst. 4 písm. d) ZOTČ.

¹¹⁹ JELÍNEK; PELC: *Zákon o obětech...*

¹²⁰ JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 37.

¹²¹ GŘIVNA, Tomáš. In: GŘIVNA; ŠÁMAL; VÁLKOVÁ a kol.: *Zákon o obětech...*, s. 34.

¹²² JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 38.

¹²³ § 2 odst. 4 písm. d) ZOTČ.

¹²⁴ JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 39.

První nově zavedenou skupinou mají být osoby, které jsou vysokého věku. Tyto oběti byly zařazeny vedle osob, které jsou postiženy fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením.¹²⁵ Důvodem pro tento krok byl narůstající počet obětí mezi seniory. V roce 2014 se obětí trestného činu stalo přes 3 500 seniorů,¹²⁶ za první pololetí roku 2015 to bylo 2 433 lidí starších 60 let.¹²⁷ Policejní psycholožka Ludmila Čírtková vidí zranitelnost seniorů v tom, že jim často chybí někdo, s kým by mohli mluvit o svých problémech: „Senioři jsou zranitelnější mimo jiné proto, že přicházejí postupně o své vazby a často nemají o svých problémech s kým hovořit. Výsledkem je to, že se senioři stávají snadnou kořistí pro drobné kriminálníky a kriminálnice i pro organizované skupiny.“¹²⁸ Termín *osoba vysokého věku* je použit již v § 42 písm. h) TZ, podle kterého je přitěžující okolností to, že pachatel spáchal trestný čin ke škodě osoby vysoké věku.¹²⁹ Trestní praxe touto osobou myslí příjemce starobního důchodu nebo osobu nad 60 let, pokud nemá nárok na starobní důchod. Je třeba u každé osoby individuálně zkoumat, zda má vysoký věk tu příčinu, že osobě brání v plném a účelném uplatnění ve společnosti ve srovnání s jejími ostatními členy a s ohledem na okolnosti případu a poměry této osoby, jelikož vysoký věk ještě sám o sobě nezakládá potřebu nějakého zvláštního zacházení.¹³⁰ Dle ministra spravedlnosti ČR Roberta Pelikána by právo na vyšší ochranu a citlivější zacházení mělo být pro seniory automatické, jak sám uvedl: „Myslím, že právě senioři by měli mít nárok na větší ochranu a zvláště citlivé zacházení automaticky.“¹³¹

Druhým novým okruhem zvlášť zranitelných obětí mají být oběti trestného činu teroristického útoku dle § 311 TZ, jejichž úpravu zákonodárci přidali vedle úpravy obětí trestného činu obchodování s lidmi.¹³² Česká právní úprava neodpovídá směrnicí o minimálních pravidlech, v ZOTČ oběti teroristického útoku nejsou označovány za zvlášť zranitelné.¹³³ Tento nedostatek tak zákonodárci napravují v novele ZOTČ, což je s ohledem na dění v posledních letech pochopitelné a potřebné. Teroristické útoky již nejsou ojedinělým

¹²⁵ § 2 odst. 4 písm. b) novely.

¹²⁶ CHALOUPSKÁ, Markéta. *Senioři, kteří se stali obětí trestného činu, asi získají větší právní ochranu* [online]. rozhlas.cz, 12. 7. 2015 [cit. 2016-03-05]. Dostupné na <http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/seniori-keri-se-stali-obeti-trestneho-cinu-asi-ziskaji-vetsi-pravni-ochranu--1511182>.

¹²⁷ TRONÍČEK, Jakub. *Senioři mají mít po napadení větší ochranu, navrhuje ministerstvo* [online]. novinky.cz, 27. 10. 2015 [cit. 2016-03-05]. Dostupné na <<http://www.novinky.cz/domaci/384608-seniori-maji-mit-po-napadeni-vetsi-ochranu-navrhuje-ministerstvo.html>>.

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ § 42 TZ.

¹³⁰ Důvodová zpráva k návrhu zákona..., s. 7.

¹³¹ TRONÍČEK: *Senioři mají mít po napadení větší ochranu...*

¹³² Zvlášť zranitelnou obětí bude dle § 2 odst. 4 písm. c) novely „oběť trestného činu obchodování s lidmi (§ 168 TZ) nebo trestního činu teroristického útoku (§ 311 TZ)“.

¹³³ KALIBOVÁ, Klára; HOUŽVOVÁ, Martina. *První praktické zkušenosti s aplikací zákona o obětech trestných činů*. Právní rozhledy, 2015, č. 1, s. 9, srov. článek 22 odst. 3 směrnice o minimálních pravidlech.

a pro nás vzdáleným a neznámým jevem, na což je nutné reagovat. Oběť teroristického útoku se může cítit zranitelnější z toho důvodu, že je její postavení pachatelem upozaděno. Od pachatele nezíská žádné zadostiučinění, jelikož ten svého činu po zadržení většinou nelituje. Tyto oběti se tak budou obracet na stát, aby jim poskytl pomoc, protože pachatel nepřímo útočil teroristickým činem proti státu, a právě stát oběť před terorismem neuchránil.¹³⁴

Třetím přidaným okruhem zvláště zranitelných obětí jsou oběti tzv. *hate crimes*, neboli oběti trestného činu spáchaného pro příslušnost k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob, a čtvrtým okruhem oběti trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny. Tyto dvě skupiny byly přidány do § 2 odst. 4 písm. d) ZOTČ.¹³⁵ Zavedením těchto dvou nových skupin zvláště zranitelných obětí Česká republika plní požadavky plynoucí ze směrnice o minimálních pravidlech, dle které by těmto obětem měla být věnována zvláštní pozornost při poskytování pomoci.¹³⁶

Snahu o rozšíření kategorie zvláště zranitelných obětí ale nevidí všichni pozitivně. Pro prezidentku Bílého kruhu bezpečí Petru Vitouškovou je současná úprava v zákoně o obětech dostatečná, jak sama říká: „Osobně se trošku obávám, aby rozšiřování okruhu zvláště zranitelných obětí neodstartovalo proces, jehož konec bude v nedohlednu. Při výkonu spravedlnosti v praxi by mohlo docházet až k devalvací statusu oběti a respektu k ní.“¹³⁷

2.1.5 Oběť dle směrnice o minimálních pravidlech

Obětí je fyzická osoba, která utrpěla újmu včetně fyzické, duševní či citové újmy či hmotnou újmu, které byly přímo způsobeny trestným činem.¹³⁸ Stejně jako v české právní úpravě nemůže být obětí právnická osoba. Pojem *oběť* ve směrnici vykládáme stejně jako v nahrazeném rámcovém rozhodnutí. Dle rozsudku ESD ve věci Dell'Orto by byl výklad pojmu *oběť*, který by zahrnoval i právnické oběti, v rozporu se samotným zněním čl. 1 písm. a) rámcového rozhodnutí. Navíc jiná ustanovení tohoto rozhodnutí neukazují na záměr zákonodárce EU takto rozšířit pojem *oběti* i na právnické osoby, spíše potvrzují úmysl počítat mezi oběti výlučně fyzické osoby.¹³⁹ U právnické osoby nelze hovořit o utrpění fyzické, duševní nebo citové újmy a nelze v jejím případě uvažovat ani o riziku vzniku sekundární

¹³⁴ČIHÁKOVÁ, Lenka. *Oběť trestného činu teroristického útoku z pohledu viktimologie*. Trestněprávní revue. 2014, č. 11–12, s. 263.

¹³⁵§ 2 odst. 4 písm. d) novely.

¹³⁶Důvodová zpráva k návrhu zákona..., s. 6–7, srov. článek 22 odst. 3 směrnice.

¹³⁷FILIPOVÁ: *Ministerstvo zlepšuje zákon...*

¹³⁸Čl. 2 odst. 1 písm. a) bod i) směrnice, srov. čl. 1 písm. a) rámcového rozhodnutí, srov. § 2 odst. 2 ZOTČ.

¹³⁹Soudní dvůr: Rozsudek ze dne 26. 6. 2007, *Dell'Orto*, C – 467/05 Sb. rozh. s. I – 5585, bod 54 a 55.

újm, což je základní účel právních norem upravujících ochranu obětí.¹⁴⁰ K nezahrnutí právnické osoby pod pojem *oběť* se vyjádřil ESD i v rozsudku *Eredics a Sági*, v souvislosti s mediací v trestním řízení.¹⁴¹

Druhou kategorií obětí jsou rodinní příslušníci osoby, jejíž smrt byla přímo způsobena trestným činem, a kteří v důsledku smrti této osoby utrpěli újmu.¹⁴² Rodinnými příslušníky jsou manžel či manželka, osoba, která stabilně a trvale žije s obětí v závazném intimním partnerském svazku ve společné domácnosti, příbuzní v přímé linii, sourozenci a vyživované osoby obětí.¹⁴³ ZOTČ považuje pozůstalé za nepřímé oběti, aniž by musela být splněna podmínka, že jim vznikla smrtí obětí újma.¹⁴⁴ Tuto podmínku již zařazuje do české úpravy novela ZOTČ, jak jsem popisovala výše v části 2.1.2. Naopak vymezení nepřímé oběti je v ZOTČ užší v tom, že mezi tyto oběti neřadí osoby závislé na oběti, tedy vyživované. ZOTČ mluví pouze o osvojcích. Česká republika může zúžit okruh pozůstalých, které budou patřit pod pojem *oběť* dle čl. 2 odst. 2 písm. a) směrnice.¹⁴⁵ I v tomto případě chtějí čeští zákonodárci sjednotit úpravu ZOTČ se směrnicí a proto osoby vyživované obětí zařazuje do české úpravy novela ZOTČ, jak jsem též popisovala v části 2.1.2.

Kategorii označenou jako *zvlášť zranitelné oběti* ve směrnici o minimálních pravidlech nenajdeme. Jsou zde ustanovení o obětech s potřebou zvláštní ochrany. Na rozdíl od české právní úpravy, kde je výčet zvlášť zranitelných obětí taxativní, v unijní úpravě se hodnocení zvláštní zranitelnosti posuzuje individuálně. V rámci tohoto posouzení se zohledňuje osobní charakteristika oběti, druh či povaha trestného činu a okolnosti trestného činu. Unijní úprava tak věří orgánům činným v trestním řízení, že jsou schopné posoudit zranitelnost obětí, na rozdíl od české úpravy.¹⁴⁶ Prozatím je taxativní úprava v českém zákoně vyhovující, jelikož dle mého mínění české orgány činné v trestním řízení na toto posuzování nejsou dostatečně „zralé“.

2.2 Čin jinak trestný

Za trestný čin se pro účely ZOTČ považuje také *čin jinak trestný*.¹⁴⁷ Trestným činem je protiprávní čin, který TZ označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém

¹⁴⁰JELÍNEK: *Práva a ochrana obětí...* In: JELÍNEK; GRIVNA a kol. *Trestní právo Evropské unie...*, s. 290.

¹⁴¹Soudní dvůr: Rozsudek ze dne 21. 10. 2010, *Eredics a Sági*, C – 205/09 Sb. rozh. s. 2010 I – 10231.

¹⁴²Čl. 2 odst. 1 písm. a) bod ii) směrnice, srov. § 2 odst. 3 ZOTČ.

¹⁴³Čl. 2 odst. 1 písm. b) směrnice.

¹⁴⁴JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 33.

¹⁴⁵Tamtéž.

¹⁴⁶JELÍNEK: *Práva a ochrana obětí...* In: JELÍNEK; GRIVNA a kol.: *Trestní právo Evropské unie...*, s. 291–292, srov. čl. 22 směrnice o minimálních pravidlech.

¹⁴⁷§ 2 odst. 1 ZOTČ.

zákoně.¹⁴⁸ Důvodem pro tuto formulaci bylo řešení případů, kdy spáchaný čin naplňuje všechny znaky skutkové podstaty trestného činu, ale o trestný čin nejde z důvodu nedostatku věku či nepříčetnosti.¹⁴⁹ I činem spáchaným osobou mladší 15 let nebo osobou nepříčetnou vykazujícím znaky trestného činu utrpí oběť vlastně stejnou újmu jako v případě spáchaní trestného činu.¹⁵⁰ V tomto ohledu byla úprava v ZPPP nedostatečná, čin jinak trestný nebyl považován za trestný čin.¹⁵¹

Zavádějící je slovní spojení „čin jinak trestný“, které je v TZ používáno ve spojení s určitými okolnostmi vylučujícími protiprávnost, a to v souvislosti s krajní nouzí, nutnou obranou a svolením poškozeného. Nauka používá tento pojem extenzivněji, jelikož za čin jinak trestný jsou označovány i případy dalších okolností vylučujících protiprávnost, a to u přípustného rizika nebo u neoprávněného použití zbraně. A dále také pro případy, kdy je vyloučena trestní odpovědnost pachatele v důsledku nedostatku věku či nepříčetnosti.¹⁵²

Slovní spojení „čin jinak trestný“ je užíván ve více významech. Za prvé jde o jednání, při kterém chybí formální znaky trestného činu (věk, příčetnost, u mladistvých rozumová a mravní vyspělost), jak je používáno v zákoně č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů. Za druhé je činem jinak trestným čin spáchaný za okolností vylučujících protiprávnost nebo čin, u které absentuje zavinění jako podmínka trestní odpovědnosti. A za třetí je spáchaní činu jinak trestného objektivní podmínkou trestnosti u trestného činu opilství podle § 360 TZ.¹⁵³

Je jasné, že oběť nemůže být útočník, který utrpěl újmu na zdraví, jež byla způsobena obráncem v případě nutné obrany. Ani osoba, která utrpěla újmu v případě krajní nouze, když by důsledky pro zasaženou osobu byly horší, pokud by nedošlo k jednání v krajní nouzi, nemůže být považována za oběť. Je tak nutné termín *čin jinak trestný* omezit zásadou zákazu zneužití postavení oběti a obecnou zásadou, že nikdo nemůže mít prospěch z vlastního protiprávního jednání. Oběť trestného činu nemůže být tedy zároveň pachatelem stejného činu. Možnosti řešení již byly navrhovány před účinností tohoto ustanovení.¹⁵⁴ Zákonodárce měl výslovně vymežit, o jaké činy jinak trestné půjde, nebo alespoň stanovit negativní

¹⁴⁸ § 13 odst. 1 TZ.

¹⁴⁹ Důvodová zpráva k zákonu..., s. 12–13.

¹⁵⁰ JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 27.

¹⁵¹ § 2 odst. 4 ZPPP

¹⁵² JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 27.

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ JELÍNEK; PELC: *Zákon o obětech...*

definici oběti nebo vytvořit podmínku pro přiznání postavení oběti.¹⁵⁵ Na tento nedostatek bohužel připravovaná novela ZOTČ zatím nereaguje.

2.3 Viktimologie, viktimizace a viktimnost, újma způsobená obětí

2.3.1 Viktimologie

Viktimologie neboli věda o obětech se zabývá obětí trestného činu, její rolí v genezi a průběhu trestného činu a při jeho odhalování a objasňování, způsoby pomoci oběti po trestném činu a způsoby, jak zabránit viktimizaci potenciálních obětí.¹⁵⁶ Dle jiné definice jde o kriminologickou disciplínu, která zkoumá osobnost oběti, úlohu oběti při vzniku a v průběhu viktimizace, při jejím odhalování a objasňování, její následky, způsoby pomoci obětem viktimizace, jakož i možnosti její prevence.¹⁵⁷

Pojem *viktimologie* je odvozen z latinského „victima“, což znamená oběť.¹⁵⁸ Jedná se o relativně mladou vědu. Počátky viktimologie nalezneme ve 40. letech 20. století, jejími zakladateli jsou německý kriminolog Hans von Hentig a rumunský právník Benjamin Mendelsohn.¹⁵⁹

Do předmětu viktimologie patří osoba oběti, vztahy mezi obětí a pachatelem, proces viktimizace, role oběti v procesu odhalování, vyšetřování a soudního projednávání věci, pomoc oběti, způsoby jejího odškodnění a rehabilitace, ochrana občanů před viktimizací.¹⁶⁰

V oblasti viktimologie na celosvětové úrovni působí mezinárodní nezisková organizace Světová viktimologická společnost.¹⁶¹

Z viktimologie se v poslední době vyvinul relativně samostatný vědní obor *kriminalistická viktimologie*. Oběť zkoumá jako zdroj informací o trestném činu, jako původce a nositele stop.¹⁶²

Den 22. únor je od roku 1990, kdy byla podepsána Charta práv obětí ve Velké Británii, Evropským dnem obětí.

¹⁵⁵JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 28.

¹⁵⁶MUSIL, Jan. In: GRÍVNA, Tomáš; SCHEINOST, Miroslav; ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologie*. 4. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 114.

¹⁵⁷HOLCR, Květoň a kol. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 93, srov. MUSIL, Jan. In: NOVOTNÝ, Oto; ZAPLETAL, Josef a kol. *Kriminologie*. 3. přepracované vydání. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s. 152.

¹⁵⁸Tamtéž, s. 90.

¹⁵⁹Tamtéž, s. 88. Zde k dalšímu vývoji viktimologie.

¹⁶⁰MUSIL, Jan. In: GRÍVNA; SCHEINOST; ZOUBKOVÁ: *Kriminologie...*, s. 114.

¹⁶¹Tamtéž.

¹⁶²Tamtéž.

2.3.2 Viktimizace a viktimnost

Viktimizace je proces poškozování a způsobování újmy, který začíná, ale zpravidla nekončí útokem na oběť.¹⁶³ Potenciální oběť se stává obětí skutečnou.¹⁶⁴ Zpravidla rozlišujeme viktimizaci primární a sekundární.¹⁶⁵

K *primární viktimizaci* dojde, když se osoba stane obětí trestného činu. Jsou to poškození způsobená pachatelem a vznikající přímo a bezprostředně v důsledku trestního činu.¹⁶⁶

Sekundární viktimizace nastává až po spáchání trestného činu a nesouvisí přímo s konáním pachatele. Není to nutná fáze viktimizace, může k ní dojít, ale nemusí.¹⁶⁷ Jejím zdrojem může být pachatel, který oběť například zastrahuje. Dále sociální prostředí, kdy kupříkladu oběť znásilnění společnost odsoudí, protože si myslí, že si za znásilnění může sama, jelikož se oblékala příliš vyzývavě. A zdrojem může být i nevhodné a neprofesionální chování orgánů činných v trestním řízení třeba u výsledku nezletilých zneužitých obětí, kdy tento výsledek provádí opakovaně a nešetrně.¹⁶⁸

Vedle primární a sekundární můžeme rozlišovat ještě *terciální viktimizaci*. Je to stav, kdy se není oběť schopna sama přiměřeně vyrovnat s traumatickou událostí, i když objektivně již došlo k nápravě, oběť se již uzdravila či byla odškodněna.¹⁶⁹

Další termín, se kterým se můžeme setkat, je *opakovaná viktimizace*, což je proces, při kterém dochází k opakované újmě v důsledku dalšího útoku na oběť ze strany téhož pachatele.¹⁷⁰

Od pojmu viktimizace je nutné odlišovat *viktimnost*. Je to disponovanost jedince nebo skupiny osob stát se obětí trestného činu¹⁷¹ neboli osobnostní predispozice člověka stát se obětí kriminality.¹⁷² Faktory ovlivňující viktimnost oběti mohou být věk, profese, sociální charakteristika či somatické a psychické hendikepy.¹⁷³

¹⁶³ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální psychologie*. 1. vydání. Praha: Eurounion, 1998, s. 110.

¹⁶⁴MUSIL, Jan. In: GRĚVNA; SCHEINOST; ZOUBKOVÁ: *Kriminologie...*, s. 116.

¹⁶⁵ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Psychologie obětí*. In: ČÍRTKOVÁ, Ludmila; VITOUŠOVÁ, Petra a kolektiv. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů – Příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 12.

¹⁶⁶Tamtéž.

¹⁶⁷Tamtéž.

¹⁶⁸MUSIL, Jan. In: NOVOTNÝ; ZAPLETAL a kol. *Kriminologie...*, s. 159, srov. HOLCR a kol. *Kriminologie...*, s. 97.

¹⁶⁹ČÍRTKOVÁ: *Kriminální psychologie...*, s. 111.

¹⁷⁰JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 43.

¹⁷¹MUSIL, Jan. In: NOVOTNÝ; ZAPLETAL a kol. *Kriminologie...*, s. 152, srov. MUSIL, Jan. In: GRĚVNA; SCHEINOST; ZOUBKOVÁ: *Kriminologie...*, s. 115.

¹⁷²HOLCR a kol.: *Kriminologie...*, s. 94.

¹⁷³Tamtéž, srov. VÁLKOVÁ, Helena; KUČHTA, Josef a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2005.

2.3.3 Újma způsobená oběti

Újmu, která je způsobena oběti, je možno klasifikovat z více hledisek. Z hlediska předmětu je to újma na životě, na zdraví, na majetku, na psychice, na cti a na jiných nehmotných statcích. Z hlediska časového některé újmy vznikají hned po spáchání trestného činu, některé až po delší době po činu. Újma může být krátkodobá, ale i dlouhodobá, nebo i celoživotní. Dále můžeme rozlišovat újmy z hlediska jejich napravitelnosti, některé lze napravit snáze, například majetkové újmy, u újmy na zdraví, psychice či životě je to složitější.¹⁷⁴

Dělení, které nás bude nejvíce zajímat, je dělení z hlediska bezprostřednosti. Stejně jako u viktimizace rozlišujeme újmu primární neboli prvotní a újmu sekundární neboli druhotnou.¹⁷⁵

Prvotní újma vzniká bezprostředně v souvislosti s páchaným trestným činem. Druhotná újma nastává až po ukončení trestného činu, v návaznosti na tento trestný čin.¹⁷⁶

Důležitým termínem v oblasti pomoci obětem trestných činů je *druhotná újma*, jelikož jedním z účelů norem upravujících pomoc obětem je právě předcházení druhotné újmě. Jde o újmu, která nebyla oběti způsobena trestným činem, ale vznikla v důsledku přístupu k ní ze strany různých subjektů.¹⁷⁷

Důvodová zpráva k ZOTČ ztotožňuje pojem *druhotné újmy* a pojem *sekundární viktimizace*.¹⁷⁸ Měli bychom tyto pojmy rozlišovat. Viktimizace není újma, ale proces, v němž je způsobována újma.

¹⁷⁴MUSIL, Jan. In: GRIVNA; SCHEINOST; ZOUBKOVÁ: *Kriminologie...*, s. 119–120, srov. MUSIL, Jan. In: NOVOTNÝ; ZAPLETAL a kol.: *Kriminologie...*, s. 158–159, srov. HOLCR a kol. *Kriminologie...*, s. 97–98.

¹⁷⁵Tamtéž.

¹⁷⁶Tamtéž.

¹⁷⁷Policie ČR, orgánů činných v trestním řízení a dalších orgánů veřejné moci, poskytovatelů zdravotnických služeb, subjektů zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem, znalců, tlumočnicků, obhájců a sdělovacích prostředků, viz § 2 odst. 5 ZOTČ.

¹⁷⁸Důvodová zpráva k zákonu..., s. 14.

3 Základní zásady poskytování pomoci obětem trestné činnosti

Úpravu základních zásad poskytování pomoci obětem trestné činnosti nalezneme v § 3 zákona o obětech. Povědomí o základních zásadách je nezbytné pro pochopení smyslu a účelu ZOTČ, což je důležité vzhledem ke skutečnosti, že v tomto zákoně chybí výslovná formulace jeho účelu. Tyto zásady nám pomohou při aplikaci a výkladu ustanovení ZOTČ.¹⁷⁹

3.1 Zásada presumpce postavení oběti, zásada zákazu zneužití postavení oběti a zásada nezávislosti statusu oběti na trestním řízení

Každou osobu, která se cítí být obětí spáchaného trestného činu, je třeba považovat za oběť, nevyjde-li najevo opak nebo nejde-li zcela zjevně o zneužití postavení oběti podle tohoto zákona.¹⁸⁰ Zde najdeme vymezeny hned dvě zásady.

První je zásada presumpce postavení oběti. Existuje-li nějaká pochybnost o tom, zda jde o oběť dle ZOTČ, musí osoby, které jsou k něčemu povinné vzhledem k oběti, vždy tuto osobu považovat za oběť. Naopak pokud sama osoba prohlásí, že se necítí být obětí, nemohou povinné subjekty bez dalšího zcela opominout status oběti. Nesprávné posouzení statusu oběti a odepření statusu oběti může vyústit až k následné možnosti uplatnění odpovědnosti státu za nesprávný úřední postup dle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, ve znění pozdějších předpisů. Akreditované subjekty mohou dokonce přijít o svou akreditaci dle § 43 odst. 3 písm. c) ZOTČ. Velice stroze vyjádřenou tuto zásadu objevíme v čl. 1 odst. 1 směrnice o minimálních pravidlech.¹⁸¹ Druhou je zásada zákazu zneužití postavení oběti, což je konkrétní vyjádření obecné zásady, že nikdo nemůže mít prospěch z vlastního protiprávního jednání, resp. ze své vlastní nepoctivosti.¹⁸²

Novela ZOTČ doplňuje zásadu presumpce postavení oběti a do § 3 odst. 1 vkládá za první větu tuto zásadu: „Existují-li pochybnosti o tom, zda je oběť zvlášť zranitelnou, je třeba ji za zvlášť zranitelnou považovat.“¹⁸³ Česká republika tak plní požadavek v čl. 24 odst. 2 směrnice.¹⁸⁴ Požadavek ze směrnice byl do ZOTČ převeden širěji, jelikož se nejedná pouze o dítě jako zvlášť zranitelnou oběť, ale obecně o všechny skupiny zvlášť zranitelných obětí.¹⁸⁵

¹⁷⁹JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 41.

¹⁸⁰§ 3 odst. 1 věta první ZOTČ.

¹⁸¹„Členské státy zajistí, aby oběti byly jako takové uznávány...“

¹⁸²JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 42, srov. § 6 odst. 2 OZ.

¹⁸³§ 3 odst. 1 novely.

¹⁸⁴„Není-li věk oběti zřejmý a jsou-li důvody se domnívat, že obětí je dítě, je oběť pro účely této směrnice považována za dítě.“

¹⁸⁵Důvodová zpráva k návrhu zákona..., s. 7.

Na postavení oběti nemá vliv, pokud nebyl pachatel zjištěn nebo odsouzen.¹⁸⁶ Ve větě druhé je vyjádřena zásada nezávislosti statusu oběti na trestním řízení. Tento princip má zásadní význam při poskytování peněžní pomoci. Z ustanovení § 26 ZOTČ bychom totiž mohli lehce dovodit, že je podmínkou pro poskytnutí finanční pomoci již běžící trestní řízení. Právo na odbornou pomoc ale není vázáno na stadium trestního řízení a ani na jeho existenci, a zahájení trestního řízení nemá vliv na posuzování statusu oběti, jak vyplývá z ustanovení § 4 ZOTČ.¹⁸⁷

3.2 Zásada zvláštního přístupu k obětem trestných činů

Účel této zásady je zabránit prohlubování primární újmy a vzniku sekundární a opakované újmy. Ustanovení § 14 až § 16 ZOTČ mají poskytovat ochranu před vznikem opakované újmy, ustanovení § 17 až § 22 ZOTČ mají zabránit vzniku sekundární újmy.¹⁸⁸ Těmito ustanoveními se budu zabývat ve čtvrté kapitole.

Tato zásada stanovuje povinnosti subjektům, které se často setkávají s obětní trestných činů. Mají povinnost respektovat osobnost a důstojnost oběti, přistupovat k oběti zdvořile a šetrně a podle možností jí vycházet vstříc. Vůči oběti musí postupovat s přihlédnutím k jejímu věku, zdravotnímu stavu včetně psychického stavu, její rozumové vyspělosti a kulturní identitě tak, aby nedocházelo k prohlubování újmy způsobené oběti trestným činem nebo k druhotné újmě. Mezi subjekty povinné zvláštním přístupem patří Policie ČR, orgány činné v trestním řízení a další orgány veřejné moci, subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, poskytovatelé zdravotních služeb, znalci, tlumočníci, obhájci a sdělovací prostředky.¹⁸⁹

Směrnice povinnost zvláštního přístupu k obětem upravuje v čl. 1 odst. 1.¹⁹⁰

3.3 Zásada zákazu diskriminace

Oběti přísluší práva podle ZOTČ bez ohledu na rasu, etnický původ, národnost, pohlaví, sexuální orientaci, věk, zdravotní postižení, náboženské vyznání, víru či světový názor.¹⁹¹ Toto vymezení vychází z antidiskriminačního zákona.¹⁹² Problémem této formulace

¹⁸⁶§ 3 odst. 1 věta druhá ZOTČ.

¹⁸⁷JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 42.

¹⁸⁸Tamtéž, s. 43–44.

¹⁸⁹Tamtéž, s. 43, srov. § 3 odst. 2 ZOTČ.

¹⁹⁰„Členské státy zajistí, [...] aby se s nimi [s obětní] ve všech kontaktech se službou pro podporu obětí, službou restorativní justice nebo kterýmkoli příslušným orgánem, které vyvíjejí činnost v rámci trestního řízení, zacházelo s respektem, individuálně, citlivě, profesionálně...“

¹⁹¹§ 3 odst. 3 věta první ZOTČ.

¹⁹²Srov. § 2 odst. 3 zákona č. 198/2009 Sb., antidiskriminační zákon, ve znění pozdějších předpisů.

je, že je v ZOTČ vymezena taxativně, i když z praxe jsou známy další skutečnosti, na základě kterých dochází k diskriminaci, například sociální postavení či majetkové poměry. Autoři článku *Zákon o obětech trestných činů – jeho nedostatky a možnosti řešení* vydaného v Bulletinu advokacie navrhli přidat před výčet diskriminačních důvodů slovo „zejména“, aby mohl být tento výčet brán jako demonstrativní a mohl být tak doplňován výkladem o další důvody.¹⁹³ Připravovaná novela ZOTČ ale změnu této zásady zatím neobsahuje.

Oběti přísluší práva podle ZOTČ bez ohledu na její státní občanství, nestanoví-li tento zákon jinak.¹⁹⁴ U zákazu diskriminace z důvodu státní příslušnosti může ZOTČ stanovit výjimku. Takovou výjimku můžeme najít v ustanovení § 23 odst. 2 a 3 ZOTČ, při jejímž uplatnění Česká republika nemusí poskytovat peněžitou pomoc cizímu státnímu příslušníkovi, jestliže tuto pomoc recipročně neposkytuje stát tohoto příslušníka našemu státnímu příslušníkovi.¹⁹⁵

Unijní úprava jednoduše stanovuje, že mají členské státy zajistit, aby se s oběťmi zacházelo bez diskriminace.¹⁹⁶ Práva obsažená ve směrnici se použijí na oběti bez diskriminace, i pokud jde o jejich pobytový status.¹⁹⁷ Již v roce 1989 zásadu zákazu diskriminace z důvodu státní příslušnosti uplatnil a potvrdil ESD v rozsudku *Cowan v. Trésor Public*, kdy byl britský turista okraden a zraněn při východu z pařížského metra. Dle ESD s ním mělo být zacházeno jako s francouzskými občany, jelikož měl jako turista právo na využívání volného pohybu služeb.¹⁹⁸

3.4 Zásada práva oběti na informace

Povinnost informovat oběť o jejích právech srozumitelným způsobem a umožnit jí jejich plné uplatnění má Policie ČR, orgány činné v trestním řízení a subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů. Na žádost oběti musí povinné subjekty poskytnout informace i opakovaně.¹⁹⁹

Tato zásada je konkretizací obecné zásady zvláštního přístupu k obětem trestných činů. Právo na informace upravují ustanovení § 6 až § 13 ZOTČ. Povinnost opakovaného poskytování informací nemusí subjekty podávající informace splnit, pokud oběť evidentně tohoto práva zneužívá a opakované podání informací by již bylo zbytečné. V definici této

¹⁹³JELÍNEK; PELC: *Zákon o obětech...*

¹⁹⁴§ 3 odst. 3 věta druhá ZOTČ.

¹⁹⁵GŘIVNA, Tomáš. In: GŘIVNA; ŠÁMAL; VÁLKOVÁ a kol.: *Zákon o obětech...*, s. 42.

¹⁹⁶Srov. čl. 1 odst. 1 směrnice, srov. tamtéž, odst. 9 preambule.

¹⁹⁷Tamtéž.

¹⁹⁸ESD: Rozsudek ze dne 2.2.1989, *Cowan v. Trésor Public*, 186/87, ECR 216.

¹⁹⁹§ 3 odst. 4 ZOTČ.

zásady chybí významný prvek podávaných informací, a to podrobnost.²⁰⁰ Podávané informace by měly být dostatečně podrobné.²⁰¹

3.5 Zásada spolupráce

Policie ČR a orgány činné v trestním řízení spolupracují při poskytování pomoci obětem se subjekty poskytujícími pomoc obětem trestných činů.²⁰² V zákoně tyto subjekty nejsou označeny, ale je jasné, že se jedná hlavně o subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem, dále o osobu důvěrníka a zmocněnce oběti jako poškozeného.²⁰³

²⁰⁰JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 45.

²⁰¹Srov. čl. 26 preambule směrnice.

²⁰²§ 3 odst. 5 ZOTČ.

²⁰³JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 45 – 46.

4 Postavení obětí trestných činů v trestním řízení, jejich ochrana a práva

Oběť může v trestním řízení vystupovat v trojím postavení, a to buď jako oznamovatel, svědek nebo poškozený. V každém tomto postavení má oběť přiznána určitá práva a stanoveny určité povinnosti.²⁰⁴ Tato postavení se vzájemně nevylučují, oběť může mít všechna tři postavení, pouze jedno nebo také ani jedno.

Rozhodnutí oběti, zda má trestný čin oznámit nebo neoznámit, je zásadní pro další chod událostí. Pro zjištění pachatele trestného činu, pro potrestání pachatele, pro zadostiučinění oběti, pro zabránění pachateli v páchání další trestné činnosti, pro předejití vzniku újmy dalším osobám. Již při podání trestního oznámení může oběť využít některá práva, např. právo na doprovod důvěrníka dle § 21 ZOTČ, právo zvláště zranitelné oběti na výběr pohlaví osoby, která trestní oznámení přijímá dle § 19 ZOTČ. Může již žádat, aby některé její osobní údaje byly vedeny odděleně od spisu dle § 55 odst. 2 TR. A také má právo na to, aby byla vyrozuměna o přijatých opatřeních v souvislosti s podaným trestním oznámením dle § 158 odst. 2 TR. Je třeba dávat pozor, kdy je třeba k trestnímu stíhání souhlas poškozené osoby podle § 163 a § 163a TR.²⁰⁵ Udělený souhlas musí být srozumitelný a určitý, adresovaný orgánu činnému v trestním řízení, nelze ho implicitně vyvozovat například z okolností případu či z výpovědí svědků.²⁰⁶

Jako svědek vystupuje oběť zcela běžně, jelikož jednání pachatele vnímala bezprostředně všemi smysly. Svědek má povinnost uvést všechny mu známé skutečnosti a nic nezamlčovat. Dále je povinen dostavit se na předvolání k podání vysvětlení nebo k výslechu, případně může být předveden nebo mu může být uložena pořádková pokuta. Orgány činné v trestním řízení mají svědky vyslýchat šetrným způsobem, měly by předcházet opakovaným výslechům a předvolávat svědky opětovně jen v nevyhnutelných případech.²⁰⁷ Svědek má právo odepřít výpověď dle § 100 TR nebo může být jeho výslech zakázán dle § 99 TR.

Oběť může být jednou ze stran trestního řízení, pokud je zároveň osobou poškozenou.²⁰⁸ V tomto případě může využívat procesní práva, která mu přiznává TR.

²⁰⁴TRNKOVA, Gabriela; VITOUŠOVÁ, Petra; KLOUBEK, Martin. *Práva obětí*. In: ČÍRTKOVÁ; VITOUŠOVÁ a kol.: *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů...*, s. 154.

²⁰⁵DANKOVÁ, Katarína; PELC, Vladimír. *Právní pomoc obětem trestných činů*. 1. vydání. Praha: CSSP, 2014, s. 38.

²⁰⁶Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 3. 7. 2002, sp. zn. 5 To 31/02.

²⁰⁷Tamtéž, s. 40, srov. § 66, § 97, § 98, § 101 TR.

²⁰⁸§ 12 odst. 6 a § 43 TR.

Obětem jsou podle ZOTČ přiznávána speciální práva, kterými jsou právo na poskytnutí odborné pomoci, právo na informace, právo na ochranu před hrozícím nebezpečím, právo na ochranu soukromí, právo na ochranu před druhotnou újmou a právo na peněžitou pomoc. Tato práva nejsou procesní, jejich podstatou je zajistit citlivý přístup orgánů činných v trestním řízení. Realizace těchto práv probíhá před nebo souběžně s realizací procesních práv.²⁰⁹ V následujícím textu tato práva jednotlivě rozeberu.

4.1 Právo na ochranu před hrozícím nebezpečím (§ 14 ZOTČ)

Toto ustanovení nepřiznává obětem žádná nová práva, která by dříve neměla. Jsou zde pouze uvedeny možnosti ochrany obětí, které jsou stanoveny jinými zákony. Důvodem je zajistit lepší přehlednost pro oběti trestných činů, aby našly všechna práva a způsoby ochrany na jednom místě. Bohužel v tomto případě není zvolen vhodný způsob, jelikož toto ustanovení obsahuje pouhé odkazy na úpravy v dalších předpisech.²¹⁰ Komplexnost úpravy zde není zajištěna, oběti musí hledat úpravu v dalších zákonech.

První odstavec stanovuje povinnost policisty a dalších subjektů provést úkony a jiná opatření k zajištění bezpečí ve smyslu zákona o Policii ČR, a to v případě ohrožení bezpečí oběti.²¹¹

Druhý odstavec povazuje Policii ČR ke krátkodobé ochraně oběti za podmínek zákona o Policii ČR.²¹² Opatřeními ke krátkodobé ochraně jsou fyzická ochrana, dočasná změna pobytu osoby, použití zabezpečovací techniky a poradensko-preventivní činnost.²¹³

Třetí odstavec upravuje možnost vykázaní osoby ze společného obydlí,²¹⁴ které je užíváno hlavně v případech domácího násilí. Podmínky jsou uvedeny v § 44 až § 47 zákona o Policii ČR. Osoba je vykázána, lze-li na základě konkrétních skutečností předpokládat, že se dopustí nebezpečného útoku proti životu, zdraví anebo svobodě nebo zvláště závažného útoku proti lidské důstojnosti.²¹⁵

Pro ochranu nejen před domácím násilím také slouží předběžná opatření ukládaná ve smyslu OSŘ a ZZŘ, jak uvádí § 14 odst. 4 ZOTČ.²¹⁶

Odstavce 5 a 6 upravují ochranu oběti v postavení svědka. Zvláštní ochrana a pomoc svědka zahrnuje osobní ochranu, přestěhování, zastírání skutečné totožnosti, prověřování

²⁰⁹KALIBOVÁ; HOUŽVOVÁ: *První praktické zkušenosti s aplikací zákona...*

²¹⁰JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 97.

²¹¹§ 14 odst. 1 ZOTČ.

²¹²§ 14 odst. 2 ZOTČ.

²¹³§ 50 zákona o Policii ČR.

²¹⁴§ 14 odst. 3 ZOTČ.

²¹⁵§ 44 odst. 1 zákona o Policii ČR.

²¹⁶K předběžným opatřením v civilním právu § 74 – § 76, § 76c – 77a OSŘ a § 400 – § 414 ZZŘ.

dodržování podmínek poskytování zvláštní ochrany a pomoci.²¹⁷ Možnost utajení totožnosti a podoby oběti v postavení svědka nalezneme v TŘ, kdy se tento postup zvolí, hrozí-li újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení základních práv svědkovi nebo osobě jemu blízké, nelze-li ochranu zajistit jinak.²¹⁸ Pozitivní je, že se již ze zákona na žádost dotyčné osoby neuvádějí do trestního spisu údaje o bydlišti, doručovací adrese, místě povolání nebo podnikání, osobní, rodinné a majetkové poměry, není-li to nezbytné pro dosažení účelu trestního řízení.²¹⁹

V posledním odstavci se odkazuje na úpravu předběžných opatření vydávaných v trestním řízení dle úpravy v § 88b až § 88o TŘ.²²⁰ Pro uložení musí být splněny následující podmínky. Předběžné opatření lze uložit pouze obviněnému, trestní stíhání již musí být zahájeno. Zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že skutek, kvůli kterému bylo zahájeno trestní stíhání, byl spáchán, má všechny znaky trestného činu, a spáchal ho obviněný. Opatření může být uloženo, existuje-li důvodná obava, že obviněný bude opakovat trestnou činnost, pro kterou je stíhán, dokoná trestný čin, o který se pokusil, vykoná trestný čin, který připravoval nebo kterým hrozil. Účelu předběžného opatření nelze dosáhnout jinak a uložení vyžaduje potřeba ochrany zájmů poškozeného, který je fyzickou osobou, nebo osob jemu blízkých, nebo ochrana zájmů společnosti.²²¹ Taxativní výčet druhů předběžných opatření nalezneme v § 88c, je jich celkem devět.

4.2 Právo na ochranu soukromí (§ 15 až § 16 ZOTČ)

Ustanovení § 15 ZOTČ odkazuje na úpravu zákazu zveřejnění informace umožňující zjištění totožnosti oběti v TŘ. Tuto úpravu nalezneme v ustanoveních § 8a–8d TŘ, která se vztahují na všechny osoby zúčastněné v trestním řízení.

O těchto osobách orgány činné v trestním řízení nemají zveřejňovat údaje, které přímo nesouvisí s trestnou činností. V přípravném řízení tyto orgány nesmějí zveřejňovat informace, z kterých je možné zjistit totožnost poškozeného nebo svědka. Při ochraně osobních údajů a soukromí musí být orgány zvláště opatrné, pokud jde o údaje osob mladších 18 let.²²² Zvláštní ochrana poškozených mladších 18 let je obsažena v § 8b odst. 2 TŘ, kde se zakazuje všem zveřejňovat informace umožňující zjištění totožnosti těchto osob.

²¹⁷ § 3 odst. 1 zákona č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením, ve znění pozdějších předpisů.

²¹⁸ § 55 odst. 2 TŘ.

²¹⁹ § 55 odst. 1 písm. c) TŘ, srov. KALIBOVÁ; HOUŽVOVÁ: *První praktické zkušenosti s aplikací zákona...*

²²⁰ § 14 odst. 7 ZOTČ.

²²¹ JELÍNEK, Jiří. *Předběžná opatření v trestním řízení*. Bulletin advokacie, 2013, č. 5, s. 27, srov. § 88b TŘ.

²²² § 8a odst. 1 a 2 TŘ.

Z důvodů v § 8a odst. 1 a 2 TŘ mohou orgány činné v trestním řízení odepřít poskytnout informace veřejným sdělovacím prostředkům.²²³

Obecný zákaz zveřejňování informací umožňující zjištění totožnosti poškozeného, vůči němuž byl spáchán trestný čin uvedený v § 8b odst. 2 TŘ, platí pro všechny, kdo tyto údaje zná.

Zmíněná ustanovení v TŘ zakazují zveřejňovat údaje osob zúčastněných na trestním řízení i těm, kteří tyto údaje získali využitím práva na nahlížení do spisu.²²⁴

Je zakázáno zveřejňovat obrazové snímky, obrazové či zvukové záznamy nebo jiné informace o průběhu hlavního líčení nebo veřejného zasedání, které by umožnily zjistit totožnost poškozeného v § 8b odst. 2.²²⁵

Pravomocný rozsudek nesmí být zveřejněn s uvedením jména, příjmení a bydliště poškozeného v § 8b odst. 2 TŘ.²²⁶

Ustanovení § 8b odst. 2 až 4 TŘ chrání poškozené mladší 18 let a poškozené, vůči nimž byl spáchán některý z vyjmenovaných trestných činů. Zjištění totožnosti poškozeného je možné i z fotografií přátel, rodičů, místa bydliště poškozeného, rodičů či přátel. Proto se zákaz zveřejňování vztahuje i na tyto informace.²²⁷

Zákaz zveřejňování informací může být omezen z důvodů pátrání po osobách trestního řízení nebo umožňuje-li to zákon. Dalším případem omezení zákazu je, pokud zveřejnění odůvodňuje veřejný zájem, který převažuje nad právem na ochranu soukromí dotčené osoby. Prolomení zákazu je dále možné, pokud k tomu dá dotčená osoba výslovný souhlas. Po smrti osoby nebo je-li prohlášena za mrtvou, dává tento souhlas manžel, partner, její děti nebo její rodiče. Informace lze také zveřejnit, pokud osoba, jíž se informace týkají, zemřela a nejsou zde žádné osoby, které by za ni udělili souhlas se zveřejněním.²²⁸

Na základě žádosti oběti, jejího zmocněnce, zákonného zástupce, opatrovníka či důvěrníka se vedou údaje o jejich bydlišti, doručovací adrese, o místě výkonu zaměstnání či podnikání, o jejich osobních, rodinných a majetkových poměrech tak, aby se s nimi seznamovali jen orgány činné v trestním řízení, policisté a úředníci PMS činní v dané věci. Tyto údaje zpřístupní pouze, je-li to nezbytné pro dosažení účelu trestního řízení nebo pro řádné uplatněné práva na obhajobu.²²⁹ Tyto vyjmenované údaje nejsou většinou důležité pro

²²³ § 8a odst. 3 TŘ, srov. čl. 21 odst. 2 směrnice.

²²⁴ VICHEREK: *Oběti trestných činů a jejich práva...*, srov. § 8b odst. 1 TŘ.

²²⁵ § 8b odst. 3 TŘ.

²²⁶ § 8b odst. 4 TŘ.

²²⁷ JELÍNEK, Jiří. In: JELÍNEK a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád...*, s. 572

²²⁸ § 8d TŘ.

²²⁹ § 16 ZOTČ.

vedení obhajoby a nijak ji neovlivní. Na druhou stranu jsou důležité pro zachování bezpečnosti oběti a dalších zmíněných osob, proto není třeba tyto údaje vždy poskytovat jiným subjektům než policistům, orgánům činným v trestním řízení a úředníkům PMS.²³⁰

Úprava práva na soukromí v ZOTČ je v plném souladu s úpravou ve směrnici.²³¹

4.3 Právo na ochranu před druhotnou újmou (§ 17 až § 22 ZOTČ)

Ochrana před druhotnou újmou obsahuje čtyři práva, a to právo na zabránění kontaktu s pachatelem, právo na šetrné vedení výslechu, právo na doprovod důvěrníkem a právo na podání prohlášení o dopadu trestného činu na život oběti. Při realizaci těchto práv se nejvíce projevuje specifická zvlášť zranitelných obětí, jelikož jim je přiznán ještě vyšší standard těchto práv.²³²

Obecné vyjádření ochrany před druhotnou újmou v právu EU nalezneme v čl. 18 směrnice. Členské státy mají povinnost zajistit opatření na ochranu obětí a jejich rodinných příslušníků před sekundární či opakovanou viktimizací, zastrašováním a odvetou, a to včetně opatření proti riziku citové nebo psychické újmy a na ochranu důstojnosti oběti v průběhu výslechu a podávání svědecké výpovědi. Tato opatření zahrnují i fyzickou ochranu obětí a jejich rodinných příslušníků.²³³ Jen malá výtku k překladu směrnice, vhodnější by bylo použít termín *sekundární újma*, jelikož viktimizaci chápeme jako proces, ve kterém újma vzniká.

4.3.1 Zabránění kontaktu oběti s pachatelem

Velké riziko vzniku druhotné újmy se objevuje v případech setkání oběti s pachatelem po spáchání trestného činu, především tedy u činů směřujících proti těm nejvíce chráněným zájmům osob jako je život, zdraví, svoboda. Proto je jedním z opatření zabránění kontaktu s osobou, kterou oběť označila za pachatele, s osobou podezřelou nebo s osobou, proti níž se trestní řízení vede (pro tyto osoby budu používat pojem *pachatel*). Oběť může o toto opatření žádat v kterémkoliv stadiu trestního řízení nebo i před jeho zahájením.²³⁴ Konkrétními opatřeními mohou být stanovení odlišných termínů pro předvolání oběti a pachatele v přípravném řízení, umožnění použití separátního východu pro oběť, výslech oběti bez přítomnosti obviněného, využití videokonferenčních zařízení při výslechu či budování

²³⁰VICHEREK: *Oběti trestných činů a jejich práva...*

²³¹čl. 21 směrnice.

²³²KALIBOVÁ; HOUŽVOVÁ: *První praktické zkušenosti s aplikací zákona...*

²³³čl. 18 směrnice.

²³⁴§ 17 odst. 1 ZOTČ, srov. čl. 19 směrnice.

oddělených čekáren pro oběti.²³⁵ Právě zajištění oddělených čekáren je jedním z požadavků směrnice o minimálních pravidlech.²³⁶ Ale i tvůrci unijní legislativy si uvědomují, že zavádění těchto čekáren do všech soudních budov není reálné především z finančního hlediska, jelikož finanční možnosti jsou u každého státu různé. Proto je v čl. 19 odst. 2 zmíněné směrnice slovní spojení „nově budované soudní prostory.“²³⁷ Podle některých odborníků požadavek na zřizování čekáren u každého trestního soudu není přehnaný a navíc je běžný v ostatních státech Evropy.²³⁸ Ztotožňuji se s tímto názorem, zabránění setkávání obětí s pachatelem na chodbách soudu je důležitým opatřením před vznikem druhotné újmy. Myslím si, že je v možnostech každého trestního soudu uvolnit jednu místnost pro potřeby obětí. Je tak možné předejít vypjatým a stresovým situacím, které nastávají před soudními síněmi.

V praxi zatím střet dvou práv, a to práva oběti na ochranu před druhotnou újmou dle § 17 ZOTČ a práva obviněného znát svědka a klást mu otázky dle § 101 TR není řešen uspokojivě. Z poznatků odborníků z praxe je bohužel soudní systém zatím imunní vůči změnám v ZOTČ. Po účinnosti tohoto zákona se setkali s případem, kdy nebylo vyhověno žádosti poškozeného, který byl současně zvláště zranitelnou obětí, nevypovídat v přítomnosti obviněných. Důvodem bylo to, že poškozený dostatečně nepodložil, že má přítomnost obviněných vliv na jeho zdravotní stav. Poškozený pak popisoval tento zážitek za velmi traumatizující. Problémem je, že zde není žádný opravný prostředek, který by mohla oběť využít, a záleží tak pouze na uvážení orgánů činných v trestním řízení.²³⁹

Směrnice stanovuje právo na zamezení kontaktu s pachatelem i pro rodinné příslušníky,²⁴⁰ což ZOTČ neupravuje. Na tento nedostatek reaguje novela ZOTČ a toto právo přiznává i osobám blízkým oběti.²⁴¹

Žádosti o zabránění kontaktu mezi obětí a pachatelem musí příslušné orgány vyhovět, pokud jde o zvláště zranitelnou oběť a nevylučuje to povaha prováděného úkonu. Pokud to není možné, orgány učiní vhodná opatření, aby se oběť nedostala do kontaktu s pachatelem před započítím a po skončení úkonu.²⁴² V případě bagatelního trestného činu, kdy bude obětí osoba mladší 18 let, tedy automaticky zvláště zranitelná oběť, bude bezdůvodně omezováno

²³⁵JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 107.

²³⁶Čl. 19 odst. 2 směrnice: „Členské státy zajistí, aby nové soudní prostory měly oddělené čekárny pro oběti.“

²³⁷JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 107.

²³⁸KOZÁK, Vítězslav. *Nad praktickými nedostatky aplikace zákona o obětech trestných činů*. Trestněprávní revue. 2015, č. 9, s. 209.

²³⁹KALIBOVÁ; HOUŽVOVÁ: *První praktické zkušenosti s aplikací zákona...*

²⁴⁰Čl. 19 odst. 1 směrnice.

²⁴¹§ 17 novely.

²⁴²§ 17 odst. 2 ZOTČ.

právo na obhajobu. Příkladem takového trestného činu může být krádež odloženého oblečení mladistvým, aniž by došlo ke kontaktu s obětí.²⁴³

4.3.2 Podání vysvětlení a výslech oběti

V ustanoveních § 18 až § 20 ZOTČ nalezneme pravidla, která je nutné dodržovat při podání vysvětlení a výslechu oběti. Legislativním nedostatkem je to, že § 18 je sice nadepsaný jako „podání vysvětlení a výslech oběti“, normativní text ale neuvádí, že se tento paragraf vztahuje i na podání vysvětlení, jak je tomu v ustanoveních § 19 odst. 3 a § 20 odst. 5 ZOTČ, které tak zajišťují aplikaci pravidel výslechu i na § 19 a § 20. Za použití logického a systematického výkladu a zásady zvláštního přístupu k obětem dle § 3 odst. 2 ZOTČ dojdeme k závěru, že se ustanovení § 18 též vztahuje na podání vysvětlení.²⁴⁴

Otázky směřující do intimních oblastí musí dotyčné orgány pokládat zvláště šetrně a důkladně, aby se výslech nemusel opakovat, formulovat s přihlédnutím k věku, osobním zkušenostem a psychickému stavu oběti. Tyto otázky je možné klást jen, pokud je to nezbytné pro objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení. Účinností ZOTČ byl novelizován i TŘ a byla zvýšena věková hranice v případě výslechu svědka, kdy je třeba tato pravidla dodržovat u osob mladších 18 let.²⁴⁵ Proti zaměření otázky smí oběť podat námitky, o kterých rozhoduje vyslyšající orgán.²⁴⁶ Dle důvodové zprávy je intimní oblastí například sféra týkající se sexuality osoby.²⁴⁷ Dle autorů komentáře je třeba tento pojem vykládat extenzivně v souladu se směrnicí o minimálních pravidlech, která v čl. 23 odst. 3 písm. c) upravuje zákaz zbytečných výslechů obětí s potřebami zvláštní ochrany ohledně jejich soukromého života.²⁴⁸ Pokud o to oběť požádá, bude v přípravném řízení vyslechnuta osobou stejného nebo opačného pohlaví. Toto právo má každá oběť.²⁴⁹ Vztahuje se ale pouze na přípravné řízení a jen na policejní orgán, oběť si nemůže vybrat pohlaví vyslyšající osoby, pokud jde o státního zástupce nebo soudce.²⁵⁰ To je logické vzhledem k tomu, že případ dozoruje jeden státní zástupce a rozhoduje jeden soudce, popřípadě senát v čele předsedou. Směrnice toto právo přiznává obětem s potřebou zvláštní ochrany, a pokud jde o oběť sexuálního násilí, násilí na základě pohlaví nebo násilí v rámci úzkých svazků. Na rozdíl od ZOTČ si oběť

²⁴³JELÍNEK; PELC: *Zákon o obětech...*

²⁴⁴JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 109.

²⁴⁵Tamtéž, srov. § 102 TŘ.

²⁴⁶§ 18 ZOTČ.

²⁴⁷Důvodová zpráva k zákonu..., s. 22.

²⁴⁸JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 110.

²⁴⁹§ 19 odst. 1 ZOTČ.

²⁵⁰JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 111, srov. čl. 23 odst. 2 písm. d) směrnice o minimálních pravidlech.

nemůže vybrat pohlaví osoby, má právo jen na výslech osobou stejného pohlaví.²⁵¹ Žádosti zvlášť zranitelných obětí je třeba vždy vyhovět, nebrání-li tomu důležité důvody. Zvlášť zranitelné oběti mají navíc možnost vybrat si pohlaví příbraného tlumočnicka.²⁵²

Pravidla pro vyslýchání zvlášť zranitelných obětí jsou stanoveny ve zvláštním ustanovení § 20 ZOTČ. Výslech musí být veden obzvlášť citlivě a s ohledem na konkrétní okolnosti, které oběť činí zvlášť zranitelnou.²⁵³ Tyto okolnosti nalezneme v čl. 22 směrnice o minimálních pravidlech, který slouží pro individuální posouzení obětí s cílem zjistit potřeby zvláštní ochrany.

V přípravném řízení mají výslech provádět osoby k tomu vyškolené, je-li to možné. Tuto povinnost je třeba splnit vždy, pokud je vyslýcháno dítě, s tou výjimkou, pokud jde o neodkladný úkon a vyškolenou osobu nelze zajistit.²⁵⁴ Není nijak dotčeno ustanovení § 102 odst. 1 TŘ, kdy se u výslechu osoby mladší 18 let přibere orgán sociálně-právní ochrany dětí.²⁵⁵ Směrnice o minimálních pravidlech povazuje členské státy, aby zajistily školení úředníků, kteří budou pravděpodobně přicházet do kontaktu s oběťmi.²⁵⁶ Novela ZOTČ přidává do ustanovení § 20 odst. 2 požadavek, aby byl výslech prováděn v prostorách pro tento účel upravených nebo přizpůsobených, což přejímá ze směrnice o minimálních pravidlech.²⁵⁷

Zvlášť zranitelná oběť musí být vyslýchána tak, aby se výslech nemusel opakovat. Pokud se opakuje, má ho provádět zpravidla stejná osoba.²⁵⁸

Přeje-li si to oběť a nebrání-li tomu zvlášť závažné důvody, učiní se opatření k zabránění vizuálního kontaktu s pachatelem s využitím audiovizuální techniky, je-li to technicky možné. Nesmí tím být ale nějak narušeno právo na obhajobu.²⁵⁹

4.3.3 Právo na doprovod důvěrníkem

Novým procesním právem obětí, které bylo zavedeno ZOTČ, je mít vedle sebe při úkonech trestního řízení a při podání vysvětlení důvěrníka, kterého si volí sama oběť. Důvěrníkem může být fyzická osoba, plně svéprávná, která má za úkol oběti poskytovat potřebnou, zejména psychickou pomoc. Důvěrníkem nemůže být osoba, která je v trestním

²⁵¹ Čl. 23 odst. 2 písm. d) směrnice.

²⁵² § 19 odst. 1 a 2 ZOTČ.

²⁵³ § 20 odst. 1 ZOTČ.

²⁵⁴ § 20 odst. 2 ZOTČ, srov. čl. 23 odst. 2 písm. b) směrnice.

²⁵⁵ JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 113.

²⁵⁶ Čl. 25 odst. 1 směrnice.

²⁵⁷ § 20 odst. 2 novely, srov. čl. 23 odst. 2 písm. a) směrnice.

²⁵⁸ § 20 odst. 3 ZOTČ, srov. čl. 23 odst. 2 písm. c) směrnice.

²⁵⁹ § 20 odst. 4 ZOTČ, srov. čl. 23 odst. 3 písm. a) a b) směrnice.

řízení zároveň obviněným, obhájcem, svědkem, znalcem nebo tlumočnickem. Naopak jím může být zmocněnec oběti, tedy ten, který za oběť v postavení poškozeného uplatňuje procesní práva v trestním řízení.²⁶⁰

Samotná osoba důvěrníka, která není i zmocněncem, nemůže zasahovat do průběhu úkonu, nemůže uplatňovat procesní práva za poškozeného.²⁶¹

Právo účasti důvěrníka v hlavním líčení a veřejném zasedání plyne z TŘ, v případě vyloučení veřejnosti musí být oběti v postavení poškozeného umožněno, aby byl přítomen její důvěrník.²⁶² Vyloučit důvěrníka lze jen výjimečně, pokud jeho účast narušuje průběh úkonu, chová-li se například důvěrník nevhodně, nebo ohrožuje dosažení účelu úkonu, kdy například dítě nechce hovořit o nepříjemných sexuálních zážitcích před svým rodičem, který je i důvěrníkem. V případě vyloučení musí být oběti umožněno zvolit si nového důvěrníka, ledaže jde o úkon, který nelze odložit, nebo by odložení bylo nepřiměřeně obtížné či nákladné.²⁶³

Zkušenosti odborníků z praxe s institutem důvěrníka zatím nehovoří pozitivně, jelikož orgány s osobami důvěrníků mají negativní zkušenosti.²⁶⁴ Myslím, že největší problém bude s tím, že důvěrníci mají tendenci zasahovat do úkonů orgánů. Důvěrník má představovat „oči a uši“ oběti. Právo jednat jménem oběti a být jejími „ústy“ má zmocněnec.²⁶⁵

4.3.4 Prohlášení oběti o dopadu trestného činu na její život

Dalším nově zavedeným procesním právem je tzv. *victim impact statement*, což je prohlášení oběti o tom, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na její dosavadní život. Lze ho učinit ústně i písemně.²⁶⁶ Učiněné prohlášení je posuzováno jako důkaz dle § 89 odst. 2 TŘ, písemné prohlášení jako listinný důkaz dle § 112 odst. 2 TŘ.²⁶⁷

Jelikož jde o procesní právo, jeho úpravu najdeme též v TŘ,²⁶⁸ kde je ale úprava poněkud zavádějící. TŘ právo přiznává poškozenému, který je i obětí dle ZOTČ. Toto právo ale náleží všem obětem dle ZOTČ, ať už je i osobou poškozenou nebo není. Další výtkou autorů komentáře je podmínka v ustanovení § 212a TŘ, že je předseda senátu povinen umožnit ústní prohlášení nejpozději v závěrečné řeči. Může se tedy zdát, že poté již oběť toto

²⁶⁰ § 21 odst. 1 a 2 ZOTČ, srov. § 51 TŘ.

²⁶¹ § 21 odst. 3 ZOTČ, srov. JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 117–118.

²⁶² JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 117, srov. § 201 odst. 2 TŘ.

²⁶³ Tamtéž, s. 118, srov. § 21 odst. 4 ZOTČ.

²⁶⁴ KALIBOVÁ; HOUŽVOVÁ: *První praktické zkušenosti s aplikací zákona...*

²⁶⁵ *Internetová stránka infovictims*. Dostupné na <http://www.ultimotake.com/Infovictimas/cz/005_kdo/paginas/005_013.html>.

²⁶⁶ § 22 ZOTČ.

²⁶⁷ JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 121.

²⁶⁸ § 43 odst. 4 a § 212a TŘ.

právo nemá. Oběť má ale toto právo v kterémkoliv stadiu trestního řízení, v řízení přípravném i v řízení opravném.²⁶⁹ Dle mého názoru lze toto ustanovení vyložit tak, že ústní prohlášení je možné podat nejpozději v závěrečné řeči v hlavním líčení, kdežto písemné následně kdykoliv, i v řízení opravném, což také není zcela logické. Možná bylo úmyslem zákonodárce právo ústního prohlášení přiznat poškozeným v postavení oběti jen do okamžiku závěrečné řeči v hlavním líčení proto, že poškozený je stranou v trestním řízení a má tak možnost toto prohlášení kdykoli uvést. Na rozdíl od oběti, která není i stranou poškozenou, a neúčastní se tedy přímo řízení. Že lze toto právo využít i před hlavním líčením je dle mého jasné z § 212a, kde je uvedeno spojení „nejpozději v závěrečné řeči“.

Tento institut má několikerý význam. Oběť jím realizuje své právo být slyšena, a to nejen k okolnostem důležitým pro rozhodnutí soudu, kterému pomůže při individualizaci trestu a při rozhodování o nároku na náhradu nemajetkové újmy v penězích poškozenému. Oběť má možnost lépe se vyrovnat s citovými útrapami způsobenými trestným činem, obviněný si může lépe uvědomit, co všechno činem způsobil, a poučit se z toho.²⁷⁰

Co všechno má prohlášení obsahovat ZOTČ nestanovuje, žádný závazný formulář Ministerstvo spravedlnosti zatím nezpracovalo.²⁷¹ Návod můžeme najít na internetových stránkách Policie ČR, která nabízí vzor ke stažení.²⁷²

4.4 Právo na poskytnutí odborné pomoci (§ 4 až § 6 ZOTČ)

Pod pojem *odborné pomoci* řadíme psychologické poradenství, sociální poradenství, právní pomoc, poskytování právních informací a restorativní programy. Odborná pomoc je poskytována před zahájením trestního řízení, v jeho průběhu i po skončení trestního řízení, do doby, dokud to vyžaduje její účel.²⁷³

Poskytnutá pomoc obětem by měla mít dva základní znaky, měla by být odborná a dostupná. Odbornost ale není jen o znalosti materie určitého odvětví, například právní normy či psychologie, je třeba osvojit si i další schopnosti, komunikovat a jednat s lidmi, kteří se nacházejí v těžké životní situaci.²⁷⁴ Ne každý člověk je schopen si tuto dovednost osvojit, i kdyby byl sebevíc vzdělaný.

²⁶⁹JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 121.

²⁷⁰GŘIVNA: *Návrh zákona o obětech...*, srov. v právu EU toto je právo na slyšení upraveno v čl. 10 směrnice.

²⁷¹JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 119.

²⁷²Internetové stránky Policie ČR. Dostupné na <<http://www.policie.cz/clanek/dokumenty-a-odkazy-pro-obeti-trestnych-cinu.aspx>>.

²⁷³§ 4 ZOTČ, srov. čl. 8 odst. 1 směrnice.

²⁷⁴KALIBOVÁ; HOUŽVOVÁ: *První praktické zkušenosti s aplikací zákona...*

Pomoc by měla být dostupná z místního hlediska, což zajišťuje Ministerstvo spravedlnosti udělováním dotací akreditovaným subjektům, díky čemuž pak může ovlivnit regionální rozvrstvení, dále Ministerstvo práce a sociálních věcí udělováním dotací sociálním službám. Místní dosažitelnost dále zajišťují samosprávné celky v rámci programů prevence kriminality a také Probační a mediační služba, která poskytuje právní informace obětem ve střediscích a pobočkách po celé České republice. Další hledisko dostupnosti je finanční, kdy je odborná pomoc poskytována určitým obětem bezplatně.²⁷⁵ Třetí hledisko dostupnosti pomoci je specializace, jelikož oběti mají různé potřeby. Specializovaných poraden je v České republice bohužel málo, i když zakládání těchto odborných, specializovaných subjektů vedle obecných služeb podpory stanovuje i směrnice o minimálních pravidlech.²⁷⁶

4.4.1 Subjekty poskytující odbornou pomoc

ZOTČ rozlišuje čtyři typy subjektů poskytujících odbornou pomoc: subjekty akreditované pro služby poskytování právních informací nebo restorativní programy dle § 39 odst. 1 ZOTČ, subjekty poskytující psychologické a sociální poradenství podle zákona o sociálních službách dle § 39 odst. 2 ZOTČ, advokáti poskytující obětem právní pomoc dle § 47 ZOTČ a střediska Probační a mediační služby dle § 48 odst. 1 ZOTČ.²⁷⁷

Aby mohly subjekty pomáhat obětem trestných činů, musí být zapsány v Registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, který je vedený Ministerstvem spravedlnosti, kde je možné vyhledat si subjekty dle názvu a okresu působení.²⁷⁸

Pomáhat obětem by měly pouze subjekty poskytující kvalitní, dostatečně odborné služby. Standardy kvality pro oblast sociálních služeb stanovuje vyhláška Ministerstva práce a sociálních věcí č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, pro oblast poskytování právních informací vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 119/2013 Sb., o standardech kvality poskytovaných služeb podle zákona o obětech trestných činů. Je zvláštní, že dle zákona o sociálních službách se kontrola týká státních i nestátních subjektů, dle ZOTČ ale pouze těch nestátních, tedy akreditovaných u Ministerstva spravedlnosti. Kontrola podle ZOTČ se tedy nedotýká advokátů a PMS. Advokáti jsou pod dohledem České advokátní komory, PMS je státní subjekt podléhající kontrole. Stát ale není schopen zkoumat kvalitu služeb konkrétního poskytovatele z řad advokátů a PMS. Nejedná se

²⁷⁵KALIBOVÁ; HOUŽVOVÁ: *První praktické zkušenosti s aplikací zákona...*, srov. § 5 a § 6 odst. 1 ZOTČ.

²⁷⁶Tamtéž, srov. čl 9 odst. 2 směrnice.

²⁷⁷JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 173.

²⁷⁸§ 48 ZOTČ, Registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů dostupný na <<https://otc.justice.cz/verejne/seznam.jsf>>.

tak o kontrolu rovnocennou. Stát bude moci garantovat kvalitu služeb prostřednictvím vlastní kontroly jen u akreditovaných subjektů.²⁷⁹

Ministerstvo spravedlnosti může podpořit dotací dle ZOTČ pouze subjekty akreditované pro služby poskytování právních informací nebo restorativní programy. Subjekty poskytující psychologické a sociální poradenství mohou získat dotaci dle zákona o sociálních službách. Probační a mediační služba má být podporována ze strany Ministerstva spravedlnosti. Stát by měl též podporovat advokáty, kteří poskytují právní pomoc dle ZOTČ.²⁸⁰

4.4.2 Sociální a psychologické poradenství, restorativní programy

Sociální a psychologické poradenství poskytují sociální služby podle zákona o sociálních službách. Sociální poradenství zahrnuje základní sociální poradenství, které je zaměřeno na řešení nepříznivé sociální situace osoby, a odborné sociální poradenství, které je zaměřeno na potřeby jednotlivých sociálních skupin a poskytují ho specializované poradny, například poradny pro oběti trestných činů či poradny pro oběti domácího násilí.²⁸¹

Psychologické poradenství je obsaženo v odborném sociálním poradenství,²⁸² definovat jej můžeme jako pomoc oběti zorientovat se v problému a najít jeho vhodné řešení.²⁸³

Restorativní programy jsou jakékoli procesy, které se snaží nějakým způsobem obnovit stav, který byl narušen spáchaným trestným činem. Klíčovým je vztah mezi pachatelem a obětí, který je třeba napravit. Usiluje se o nápravu pachatele a jeho opětovné začlenění do společnosti. Takovými programy jsou mediace, tzv. *rodinná konference* či *sentencing circles* (tj. mimosoudní projednání za účasti činem dotčeného sociálního společenství). Tyto programy jsou jedním z prvků restorativní justice,²⁸⁴ která je trendem v Evropě v posledních letech.²⁸⁵

Jedním z restorativních programů mají být i návštěvy obětí ve věznicích, tzv. *Program Building Bridges*, což je projekt Mezinárodní vězeňské společnosti.²⁸⁶ Vězně nemají

²⁷⁹KALIBOVÁ; HOUŽVOVÁ: *První praktické zkušenosti s aplikací zákona...*

²⁸⁰JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 174.

²⁸¹§ 37 zákona o sociálních službách.

²⁸²§ 4 vyhlášky č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách.

²⁸³JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 47.

²⁸⁴Jde o „postup, který oběti a pachatelé s jejich dobrovolným souhlasem umožňuje aktivní účast při řešení záležitostí vyplývajících z trestného činu za pomoci neutrální třetí strany“ dle čl. 2 odst. 1 písm. d) směrnice, srov. čl. 12 této směrnice.

²⁸⁵JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 48–49.

²⁸⁶Internetové stránky Prison Fellowship. Dostupné na <<http://www.prisonfellowship.cz/projekty/program-zachuv-strom/>>.

navštěvovat přímo jejich oběti, jde o setkávání odsouzených a těch, kteří mají za sebou nějaké utrpení, které jim bylo spácháno trestným činem.²⁸⁷ Tato setkávání už organizuje například PMS. Stanislava Sváčková z PMS tento postup hodnotí kladně: „Velkou část naší agendy tvoří dopravní nehody, to znamená ublížení na zdraví z nedbalosti, takže tam se samo nabízí řešení společným setkáním a myslím si, že máme velice dobré výsledky. Poškození odcházejí s nějakou kompenzací, vysvětlí si průběh dopravní nehody, jak k tomu došlo a samozřejmě to má potom vliv i na trestní řízení pro obviněného.“²⁸⁸

4.4.3 Právní pomoc a poskytování právních informací

Obsahový rozdíl mezi těmito termíny nenalezneme, součástí právní pomoci je nutně poskytování právních informací, jinak by dle mého názoru nebyla právní pomoc úplná. Vládní návrh ZOTČ původně obsahoval jen pojem *právní pomoc*, kterou by měly za úkol poskytovat jak advokáti, tak akreditované neziskové organizace. Důvody pro rozlišení těchto pojmů byly dva. Za prvé akreditované organizace mají šanci získat dotace od Ministerstva spravedlnosti na rozdíl od advokátů. Docházelo by tedy k nepřímému financování právní pomoci, k nerovnosti advokátů a akreditovaných organizací.²⁸⁹ A za druhé je třeba ctít zásadu, že kvalifikované právní služby mohou poskytovat jen advokáti.²⁹⁰

Právní pomoc podle ZOTČ mohou za úplaty poskytovat pouze advokáti. Subjekty akreditované pro poskytování právních informací a PMS mohou podávat právní informace.²⁹¹ Jednou ze služeb právní pomoci je i zastupování oběti v řízení před soudem, poskytovatelé právních informací pomáhají obětem při vymáhání práva na odškodnění, ale nezastupují je v řízení. Je ale možné, aby byla nevládní nezisková organizace zmocněncem oběti. Další rozdíl mezi těmito pojmy je, že právní pomoc od advokátů bude mít záruku nejvyšší kvality právě proto, že smí být poskytována jen osobou s právnickým vzděláním. Subjektům poskytujícím právní informace k akreditaci postačí, aby u něj pracovala jedna osoba s úplným právnickým vzděláním.²⁹²

²⁸⁷JANSOVÁ, Lenka. *Oběti budou ve věznicích navštěvovat pachatele. Rozhovor má pomoci oběma* [online]. rozhlas.cz, 5. 4. 2015 [cit. 2016-03-05]. Dostupné na <http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/1474760>.

²⁸⁸Tamtéž.

²⁸⁹JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 47.

²⁹⁰§ 2 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.

²⁹¹§ 6 odst. 2 a 3 ZOTČ.

²⁹²JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 48 a 204.

Advokát je zapsán do registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, pokud souhlasí, že alespoň část svých služeb bude poskytovat v omezeném rozsahu bezplatně. Zápis se provádí na základě jím podané žádosti.²⁹³

Dle směrnice mají mít oběti přístup k právní pomoci, pokud mají postavení strany v trestním řízení,²⁹⁴ oběť má mít tedy zároveň postavení poškozeného. V tomto případě tedy česká právní úprava dává možnost využití právní pomoci i obětem, které nemají postavení strany v trestním řízení.

4.4.4 Bezplatná odborná pomoc

Pro získání bezplatné odborné pomoci musí být splněny tři následující podmínky. Oběť musí být zvláště zranitelnou dle § 2 odst. 4 ZOTČ, tuto pomoc skutečně potřebuje a podala žádost. Touto zvláště zranitelnou obětí není oběť trestného činu zanedbání povinné výživy dle § 196 TZ. Bude jí jen tehdy, pokud činem vzniklo nebezpečí nouze nebo trvale nepříznivý následek.²⁹⁵

Žádost nemusí splňovat žádné formální požadavky, nemusí být podána písemně. Zda je pomoc skutečně potřebná, rozhoduje sám registrovaný subjekt, proti jeho rozhodnutí může oběť podat stížnost k Ministerstvu spravedlnosti podle § 45 ZOTČ. Potřebu poskytnutí odborné pomoci není možné podmiňovat sociálními a majetkovými poměry oběti, jelikož by to bylo v rozporu se zásadou zákazu diskriminace dle § 3 odst. 3 ZOTČ.²⁹⁶ Registrované subjekty samozřejmě mohou pomoc poskytovat bezplatně i jiným obětem.²⁹⁷

I právní pomoc může být na žádost oběti poskytnuta bezplatně, za podmínek a v rozsahu stanoveném v TR.²⁹⁸ Oběť v postavení poškozeného má možnost získat nárok na bezplatnou právní pomoc zmocněnce nebo za sníženou odměnu, pokud uplatnila nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo nárok na vydání bezdůvodného obohacení a osvědčí-li, že nemá dostatek prostředků k úhradě nákladů zmocněnce. To neplatí, pokud by bylo zastoupení zmocněncem zřejmě nadbytečné vzhledem k povaze nebo výši uplatňované náhrady škody nebo nemajetkové újmy, nebo k povaze a rozsahu bezdůvodného obohacení. Stejný nárok má i poškozený, který je zvláště zranitelnou obětí, nebo kterému byla způsobena těžká újma na zdraví, nebo který je pozůstalý po oběti, již byla způsobena trestným činem smrt. I v těchto případech musí poškozený osvědčit, že nemá dostatek financí k úhradě

²⁹³ § 47 odst. 1 ZOTČ.

²⁹⁴ Čl. 13 směrnice.

²⁹⁵ § 5 odst. 1 ZOTČ.

²⁹⁶ JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 51, srov. důvodová zpráva k zákonu..., s. 17.

²⁹⁷ § 5 odst. 2 ZOTČ.

²⁹⁸ § 6 odst. 1 ZOTČ.

odměny zmocněnci, neřeší se ale podmínka, že nesmí být zastoupení zjevně nadbytečné, a není podmíněno ani uplatněním nároku poškozeného v trestním řízení.²⁹⁹

Osoba mladší 18 let má právo na bezplatnou právní pomoc i bez splnění výše uvedených podmínek.³⁰⁰

Problémem u bezplatné právní pomoci je to, že není určen její rozsah, což má změnit novela ZOTČ. Dle vyjádření Jiřího Kaprase z oddělení trestněprávní legislativy ministerstva spravedlnosti: „Pro oběti by bylo mnohem srozumitelnější, pokud by v registru bylo jasně vymezeno, na kolik hodin bezplatné právní pomoci mají nárok.“³⁰¹ Dle novely bude mít advokát nově povinnost v žádosti o zápis do registru poskytovatelů pomoci obětem uvést počet hodin, které bude poskytovat bezplatně za kalendářní měsíc.³⁰²

4.5 Právo na informace (§ 7 až § 13 ZOTČ)

Právo na informace je jedním z nejdůležitějších práv obětí, slouží jako prostředek k realizaci jiných práv. Subjekty poskytující informace by měly mít na paměti, že oběť má zákonné právo a nikoli povinnost obdržet informace.³⁰³

Ustanovení upravující právo na informace konkretizují zásadu práva oběti na informace dle § 3 odst. 4 ZOTČ. Množství informací podávaných oběti je opravdu veliké, proto nemá cenu je jednotlivě vypisovat, najdeme je v ZOTČ. ZOTČ rozlišuje informace, které jsou podávány bez žádosti oběti a které na základě její žádosti. Subjekty, které informace poskytují, jsou Policie ČR, státní zástupce, subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, obecní policie, Vojenská policie, Vězeňská služba ČR, celní úřad, zdravotní zařízení.³⁰⁴ V této části se hlavně zaměřím na problematické aspekty a ustanovení tohoto práva.

Jedním z problematických ustanovení je § 8 ZOTČ, tedy povinnost policejního orgánu podat oběti informace v tomto ustanovení vyjmenované, a to i bez její žádosti, „jakmile se dostane do prvního kontaktu s obětí“.³⁰⁵ Již při prvním kontaktu je tak oběť zahlcena nejrůznějšími informacemi, které není schopna řádně zpracovat. V praxi toto předání

²⁹⁹ § 51a odst. 1 TŘ, srov. JELÍNEK a kol.: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 53.

³⁰⁰ § 51a odst. 2 TŘ.

³⁰¹ GINTER: *Oběti trestných činů jsou zavaleny právníčinou...*

³⁰² § 47 odst. 2 písm. b) novely ZOTČ.

³⁰³ DANKOVÁ, PELC: *Právní pomoc obětem...*, s. 28.

³⁰⁴ JELÍNEK: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 55–56, § 7 - § 13 ZOTČ.

³⁰⁵ § 8 odst. 1 ZOTČ.

informací policejní orgán řeší tím způsobem, že oběti předá několikastránkové poučení o jejích právech, se kterým se má oběť seznámit bez ohledu na její stav.³⁰⁶

Druhým problematickým ustanovením je § 13 ZOTČ, který upravuje formu a způsob podávání informací. Informace musí být oběti podávány srozumitelným způsobem se zohledněním jejího věku, rozumové a volní vyspělosti a zdravotního stavu včetně psychického stavu.³⁰⁷ Nepamatuje se zde na to, že rozsah a podrobnost informací se může lišit v závislosti na konkrétních potřebách a osobních okolnostech oběti a druhu a povaze trestného činu.³⁰⁸

Novela ZOTČ mění rozsah podávaných informací v souladu se směrnicí a stanovuje, že se jednotlivé informace oběti poskytnou v rozsahu, který odpovídá jejím konkrétním potřebám s ohledem na povahu a závažnost trestného činu. Mezi další okolnosti, které se musí zohlednit při informování oběti, novela zařazuje gramotnost. Dále je přidána možnost pro oběti odmítnout, aby jim byly poskytnuty informace, ledaže je tyto informace nutné poskytnout k řádnému uplatnění práv poškozeného v trestním řízení. Prohlášení o odmítnutí může vzít oběť kdykoli zpět, o čemž musí být poučena.³⁰⁹

Nedostatek formulace v § 8 odst. 1 ZOTČ novela neřeší. Bylo navrhováno tuto formulaci nahradit spojením „od prvního kontaktu“,³¹⁰ aby bylo jasné, že informace mají povinné subjekty podávat průběžně. Mohl by to být i konec pro zdlouhavé formuláře o poučení o právech obětí. Tento individuální přístup by představoval pro orgány činné v trestním řízení více stráveného času a více péče s každou obětí, ale úkony vůči pachateli by probíhaly samostatně, takže by nedocházelo k prodlužování doby trestního řízení. Z hlediska finanční náročnosti by bylo třeba jen uhradit čas navíc úředníkům pracujícím s oběťmi.³¹¹ Ve srovnání s tím, jak by to ohromně pomohlo obětem, nejde o nepřekonatelnou překážku. Osobně si myslím, že informující subjekty si problematickou formulaci v § 8 odst. 1 ZOTČ nemusí vykládat tak, že mají předat všechny informace uvedené v tomto ustanovení oběti najednou při prvním kontaktu, a že jde spíše o ulehčení jejich práce.

V souladu s požadavky směrnice na úplnost předávaných informací novela rozšiřuje množství informací o další, které v ZOTČ chyběly, jako informace o nejbližše dostupné lékařské péči a nejbližších pobytových službách, o době a místě konání jednání soudu a další. Dále novela reaguje na požadavek směrnice, aby oběti, které nerozumí jazyku trestního řízení,

³⁰⁶KALIBOVÁ; HOUŽVOVÁ: *První praktické zkušenosti s aplikací zákona...*

³⁰⁷§ 13 ZOTČ, srov. čl. 3 odst. 2 směrnice.

³⁰⁸Čl. 4 odst. 2 směrnice.

³⁰⁹§ 13 novely, srov. čl. 6 odst. 4 směrnice.

³¹⁰KOZÁK: *Nad praktickými nedostatky aplikace...*

³¹¹Tamtéž.

obdržely na žádost překlad rozhodnutí, jímž se řízení končí. Dále může oběť podat žádost o překlad písemností, které považuje za podstatné.³¹²

Na další navrhované změny zatím novela nepamatuje. Jde o zjednodušení úpravy práva na informace vypuštěním některých písmen z ustanovení § 8 odst. 1 ZOTČ. A dále o sjednocení formy poskytování informací v § 13 ZOTČ, kdy chybí forma poskytování informací podle § 11 ZOTČ.³¹³

4.6 Právo na peněžitou pomoc (§ 23 až § 37 ZOTČ)

Peněžítá pomoc je jistou formou odškodnění poskytnutá státem, jelikož selhal v morální povinnosti ochránit své občany před násilím, před trestnou činností.³¹⁴

Tato pomoc spočívá v jednorázovém poskytnutí peněžité částky. Jejím účelem je překlenutí zhoršené sociální situace způsobené obětí trestným činem. V případě obětí v § 24 odst. 1 písm. d) ZOTČ pomoc spočívá v úhradě nákladů spojených s poskytnutím odborné psychoterapie a fyzioterapie či jiné odborné služby zaměřené na nápravu vzniklé nemajetkové újmy.³¹⁵ Sekundárním účelem je reparace újmy, což vyvozujeme z ustanovení § 25 odst. 2 ZOTČ.³¹⁶

Úprava dosud obsažená v zákoně o poskytnutí peněžité pomoci byla přesunuta do ZOTČ, který zavádí změny níže popsané. Jelikož byla úprava takto přesunuta, v části ZOTČ o peněžité pomoci se užívá termínu *škoda na zdraví*. Nový OZ termínem škoda míní majetkovou újmu, stejnou terminologii užívá i TR. I ZOTČ v ustanovení § 2 odst. 2 tuto terminologii převzal a rozlišuje majetkovou újmu, tedy škodu, a nemajetkovou újmu, což je právě například újma na zdraví. Doporučila bych sjednotit terminologii i v části ZOTČ o peněžité pomoci.

4.6.1 Vztah k nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy

Osoba poškozená má nárok na podání návrhu na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení.³¹⁷ O tomto návrhu je rozhodováno buď rovnou v trestním řízení v rámci tzv. *adhezního řízení*, nebo je poškozený odkázán na řízení ve věcech občanskoprávních.³¹⁸

³¹²Důvodová zpráva k návrhu zákona..., s. 7–9, § 12 novely, srov. čl. 7 odst. 3 směrnice.

³¹³JELÍNEK; PELC: *Zákon o obětech*...

³¹⁴JELÍNEK: *Zákon o obětech trestných činů*..., s. 122–123.

³¹⁵§ 25 odst. 1 ZOTČ.

³¹⁶DANKOVÁ, PELC: *Právní pomoc obětem*..., s. 49.

³¹⁷§ 43 odst. 3 TR.

³¹⁸§ 228 a § 229 TR.

Plné nahrazení nemajetkové újmy, škody na zdraví nebo škody vzniklé v důsledku smrti způsobené trestným činem vylučuje poskytnutí peněžité pomoci.³¹⁹ Není stanoveno, kdy se posuzuje podmínka neuhrazení, ale dle autorů komentáře by měla být splněna v době rozhodování o žádosti.³²⁰ Jelikož je v § 32 ZOTČ zakotvena pro každého povinnost součinnosti s ministerstvem, tedy i pro soudy rozhodující o nárocích poškozeného, nevidím v tom žádný problém.

Vztah peněžité pomoci k nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy najdeme dále v § 28 odst. 2 ZOTČ, kde je stanoveno, že pokud byla již náhrada škody či nemajetková újma určena pravomocným rozsudkem, je tato výše závazná pro stanovení peněžité pomoci.³²¹

Zásadní novinkou zavedenou účinností ZOTČ je zrušení povinnosti oběti vrátit peněžitou pomoc státu v případě, kdy získá náhradu škody, až do výše poskytnuté peněžité pomoci, do pěti let ode dne, kdy jí byla poskytnuta pomoc.³²² Toto ustanovení bylo v praxi neživotné, neuplatňovalo se.³²³ Nově přechází nárok oběti vůči pachateli poskytnutím peněžité pomoci na stát nejvýše v rozsahu poskytnuté pomoci, ten ho pak může prostřednictvím Ministerstva spravedlnosti po pachateli vymáhat.³²⁴

Podmiňování peněžité pomoci a náhrady škody se nelíbí některým odborníkům. Setkali se s případem, ve kterém bylo řízení o peněžité pomoci přerušeno z důvodu trvajících trestního řízení. Oběť v postavení poškozeného uplatňovala nárok na náhradu škody. Oba instituty mají ale odlišný účel. Peněžitá pomoc kompenzuje zhoršenou sociální situaci. Náhrada škody kompenzuje vzniklou újmu, za kterou je odpovědný pachatel.³²⁵ Jak jsem uvedla výše, podmínka neuhrazení se posuzuje v době rozhodování o žádosti. Posuzující subjekt by měl zjistit, v jaké fázi je trestní řízení. Pokud řízení stále probíhá, je podmínka neuhrazení splněna. Určitě by neměl být zvolen postup, kdy bude řízení o žádosti přerušeno. Už vůbec ne, pokud byl zakotven přechod nároku na stát dle § 33 ZOTČ, podle kterého může stát peníze vymáhat po pachateli sám.

³¹⁹§ 25 odst. 2 ZOTČ, srov. § 4 ZPPP.

³²⁰JELÍNEK: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 142.

³²¹Srov. § 7 odst. 2 ZPPP.

³²²§ 12 odst. 1 ZPPP.

³²³Důvodová zpráva k zákonu..., s. 26.

³²⁴§ 33 ZOTČ.

³²⁵KALIBOVÁ; HOUŽVOVÁ: *První praktické zkušenosti s aplikací zákona...*

4.6.2 Okruh oprávněných žadatelů

Nárok na peněžitou pomoc nemají jen státní občané ČR, ale za podmínek v § 23 odst. 2 písm. b), c) a d) a odst. 3 ZOTČ i cizinci.

Nikoli každá oběť ve smyslu ZOTČ je obětí i pro účely peněžité pomoci.³²⁶ Právo na peněžitou pomoc má oběť, které bylo způsobeno ublížení na zdraví nebo těžká újma na zdraví. Dále oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti a také dítě, které je obětí trestného činu týrání svěřené osoby, pokud byla těmto obětem způsobena nemajetková újma. Oprávněnými osobami jsou i nepřímé oběti, tedy pozůstalí po oběti, která zemřela v důsledku trestného činu, byla-li rodičem, manželem, registrovaným partnerem, dítětem nebo sourozencem zemřelého a současně v době jeho smrti s ním žila v domácnosti, a nebo osoba, které zemřelý poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživu.³²⁷ Došlo tak k rozšíření okruhu obětí oprávněných žádat peněžitou pomoc oproti úpravě ZPPP.³²⁸

ZOTČ oproti dřívější úpravě rozlišuje pojmy *ublížení na zdraví* a *těžká újma na zdraví*, jak je tomu v TR. Ublížení na zdraví musí znesnadňovat obvyklý způsob života oběti nejméně po dobu tří týdnů.³²⁹ ZOTČ zareagoval na zrušení vyhlášky č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, ve znění pozdějších předpisů, k čemuž došlo účinností OZ k 1. 1. 2014. Bylo tak upuštěno od tzv. bodového hodnocení bolesti.³³⁰ Pro hodnotící subjekt to znamená práce navíc při posuzování podmínek pro poskytnutí peněžité pomoci, na druhou stranu bude možné zohledňovat konkrétní okolnosti případ od případu.³³¹ Návod pro hodnotící subjekty je obsažen v nezávazném dokumentu, v tzv. *Metodice Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví*, jejíž text je dostupný na internetových stránkách Nejvyššího soudu.³³²

4.6.3 Předpoklady poskytnutí peněžité pomoci

Za prvé se pomoc poskytne, pokud byl pachatel, kterým byla způsobena škoda na zdraví nebo nemajetková újma, uznán vinným nebo zproštěn obžaloby z důvodu nepřičetnosti.³³³

³²⁶DANKOVÁ, PELC: *Právní pomoc obětem...*, s. 50.

³²⁷§ 24 odst. 1 ZOTČ.

³²⁸§ 2 odst. 1 a 2 ZPPP.

³²⁹§ 24 odst. 2 a 3 ZOTČ, srov. § 122 TZ.

³³⁰DANKOVÁ, PELC: *Právní pomoc obětem...*, s. 51, srov. § 6 odst. 2 ZPPP.

³³¹JELÍNEK: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 129–130.

³³²Internetové stránky Nejvyššího soudu. Dostupné na <http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/Metodika>.

³³³§ 26 odst. 1 ZOTČ, srov. § 5 odst. 1 ZPPP.

Dále oběť získá pomoc, pokud byla věc odložena z důvodu nepřipustnosti trestního stíhání, neúčelnosti řízení a z důvodu již dosaženého účelu trestního řízení. Nárok na pomoc má i tehdy, bylo-li trestní stíhání zastaveno z důvodu nepřipustnosti, z důvodu trestní neodpovědnosti obviněného kvůli jeho nepřičetnosti, nebo z důvodu neúčelnosti nebo již dosaženého účelu trestního řízení. A pomoc získá, i pokud rozhodnutí o vině nebo zproštění dle § 26 odst. 1 ZOTČ nebylo vyhlášeno nebo nenabylo právní moci. V těchto případech nemusí oběť pomoc získat, pokud existují pochybnosti o tom, zda se předmětný trestný čin stal.³³⁴

Nárok na peněžitou pomoc není závislý na skutečnosti, zda oběť uplatnila nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy. Poskytnutí peněžité pomoci musí být rychlé. Proto nelze čekat v některých případech, až bude zahájeno trestní stíhání vůči konkrétnímu pachateli, vůči kterému by pak oběť mohla uplatňovat nárok. Institut peněžité pomoci by se tak stal závislým na tom, zda se zjistí pachatel spáchaného trestného činu, což by bylo v rozporu se smyslem tohoto institutu, kterým je překlenutí zhoršené sociální situace.³³⁵

4.6.4 Důvody neposkytnutí peněžité pomoci

Tyto důvody jsou převzaty ze ZPPP s tím rozdílem, že je vymazán odst. 2, kde bylo upraveno neposkytnutí pomoci z důvodu nedosažení minimální bodové hranice u hodnocení za bolest, a to z důvodu zrušení hodnocení dle bodového systému.

Prvním z důvodů neposkytnutí je, pokud je oběť stíhána jako spoluobviněná v trestním řízení vedeném pro trestný čin, v jehož důsledku byla poškozena, nebo byla účastníkem takového trestného činu. Druhým důvodem je, pokud oběť nedala souhlas k trestnímu stíhání pachatele v případě, kdy je tento souhlas podmínkou zahájení stíhání nebo pokračování v něm, nebo tento souhlas vzala zpět. A za třetí, neposkytla-li oběť součinnost orgánům činným v trestním řízení, ve kterém je jako příklad uvedeno nepodání trestního oznámení bez zbytečného odkladu a odepření výpovědi s odvoláním na poměr k pachateli.³³⁶ Oproti úpravě v ZPPP je nepodání trestního oznámení zmírněno podmínkou, že se tak nestalo z vážného důvodu, kterým je například strach z pachatele.³³⁷

Důvody v ustanovení § 27 ZOTČ jsou vymezeny jako taxativní, ale na jiných místech ZOTČ najdeme i další důvody (v ustanovení § 25 odst. 2 ZOTČ a v § 29 ZOTČ).³³⁸

³³⁴ § 26 odst. 2 ZOTČ, srov. § 5 odst. 2 ZPPP.

³³⁵ Důvodová zpráva k zákonu..., s. 25.

³³⁶ § 27 ZOTČ.

³³⁷ Důvodová zpráva k zákonu..., s. 26.

³³⁸ JELÍNEK: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 145.

4.6.5 Výše peněžité pomoci

Z § 28 odst. 1 ZOTČ lze zjistit, že je možné žádat peněžitou pomoc buď ve výši paušální částky, nebo ve výši konkrétní částky, která se ale odvozuje z prokázané újmy a oběť tak musí unést důkazní břemeno. Pozitivem první možnosti je větší šance získat požadovanou částku, pozitivem druhé získání vyšší částky, než je ta paušální.³³⁹ Oproti dřívější úpravě došlo ke změně paušálních částek.³⁴⁰

Volbu mezi paušální částkou nebo prokázanými výdaji považují odborníci za problematickou, a to v souvislosti s posttraumatickou stresovou poruchou. Oběť požádá o vyplacení paušální částky, protože tuto pomoc nutně a rychle potřebuje. Později se u ní projeví tato porucha nebo se objeví jiné nepředvídané náklady, a oběť již nemá nárok na doplacení těchto nákladů. Navrhují tak doplnit zákon ustanovením, které by zajistilo možnost oběti žádat uhrazení i dalších nákladů, které vzniknou později.³⁴¹

Odškodnění pro oběti dle § 24 odst. 1 písm. d) ZOTČ není stanoveno paušální částkou. Pomoc se poskytne ve výši prokázaných nákladů na odborné služby zaměřené na nápravu vzniklé nemajetkové újmy, až do maximální výše 50 000 Kč.³⁴² Podle tohoto ustanovení může oběť získat peněžitou pomoc, jen pokud ji nezískala podle ustanovení § 28 odst. 1 písm. a) ZOTČ. Zákon ale nevylučuje současné uplatnění nároku na peněžitou pomoc dle § 28 odst. 1 písm. b) a dle písm. d) ZOTČ, v případě těžkého ublížení na zdraví.³⁴³

Jak jsem již uvedla výše, ministerstvo je při posuzování výše pomoci vázáno pravomocným rozsudkem o náhradě škody nebo nemajetkové újmy.³⁴⁴

Pokud je výše pomoci podle ustanovení § 28 odst. 1 písm. a) a b) ZOTČ určována podle prokazované ztráty na výdělku, přihlédne se i k výdělku, který ujde oběti v budoucnu, například pokud má oběť v pracovní smlouvě stanoveno zvýšení platu. Pokud byla oběti již pomoc poskytnuta dle § 28 odst. 1 písm. a) a b) ZOTČ a ona poté prokáže, že jí vznikla vyšší škoda, může pomoc získat opětovně na základě další podané žádosti.³⁴⁵

Oběti může být pomoc snížena nebo nepřiznána z důvodů v ustanovení § 29 ZOTČ, které je doslovně převzato ze ZPPP.³⁴⁶ Ministerstvo při posuzování přihlédne k sociální situaci oběti, dále k tomu, do jaké míry oběť spoluzavinila vznik újmy, a zda oběť využila

³³⁹DANKOVÁ, PELC: *Právní pomoc obětem...*, s. 53.

³⁴⁰Viz JELÍNEK: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 149, § 28 odst. 1 písm. a) – c) ZOTČ.

³⁴¹KALIBOVÁ; HOUŽVOVÁ: *První praktické zkušenosti s aplikací zákona...*

³⁴²§ 28 odst. 1 písm. d) ZOTČ.

³⁴³JELÍNEK: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 152.

³⁴⁴Tamtéž, § 28 odst. 2 ZOTČ.

³⁴⁵§ 28 odst. 3 ZOTČ.

³⁴⁶Srov. § 8 ZPPP.

všech zákonných prostředků k uplatnění nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy. Ustanovení § 29 ZOTČ je špatně rozčleněno a je možné si vyložit, že podmínky v písm. a), tedy míra spoluzavinění, a v písm. b), tedy využití všech zákonných prostředků, mají být splněny vždy kumulativně. Tak to ale není. Hodnotící orgán může pomoc snížit nebo nepřiznat vzhledem k výjimečně dobré sociální situaci oběti, vzhledem ke spoluzavinění nebo k využití zákonných prostředků.³⁴⁷

4.6.6 Řízení ve věci peněžitě pomoci

Kompetenci k vedení správního řízení, k posuzování nároku obětí na peněžitou pomoc má dle § 23 odst. 4 ZOTČ ministerstvo, konkrétně Ministerstvo spravedlnosti, odbor odškodňování. Řízení se zahajuje na žádost, kterou podává oběť trestného činu.

Žádost se podává u ministerstva nejpozději do dvou let ode dne, kdy se oběť dozvěděla o újmě způsobené trestným činem, což je subjektivní lhůta, nejpozději však do pěti let od spáchání trestného činu, což je objektivní lhůta. Jde o lhůtu prekluzivní, právo oběti jinak zaniká.³⁴⁸ Náležitosti žádosti jsou zakotveny v § 31 ZOTČ.

Ministerstvo musí rozhodnout dle § 30 odst. 3 ZOTČ do 3 měsíců od zahájení řízení, kdy se tato lhůta může prodloužit o doby uvedené v písm. a) a b).

Velkým nedostatkem je nemožnost podání řádného opravného prostředku a nemožnost přezkoumání rozhodnutí v přezkumném řízení. Lze pouze podat žalobu podle § 65–78 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní.³⁴⁹ Na to reaguje novela ZOTČ a doplňuje možnost vydání nového rozhodnutí. Ministerstvo ho může vydat, vyjde-li dodatečně najevo, že nebyly splněny podmínky pro poskytnutí peněžitě pomoci, nebo podmínky pro její poskytnutí v přiznané výši, zejména nesplnil-li žadatel informační povinnost podle § 31 odst. 5 ZOTČ. Vydáním nového rozhodnutí se původní rozhodnutí ruší.³⁵⁰

Za rok 2014 bylo vyřízeno celkem 303 žádostí o peněžitou pomoc, z toho 119 obětí pomoc získalo. Celkový objem pomoci činil přes 11 milionů korun českých. Nejčastějším důvodem pro neposkytnutí pomoci byla proběhlá lhůta.³⁵¹ Pro srovnání za účinnosti ZPPP od roku 1997 do roku 2013 pomoc dostalo celkem 633 obětí.³⁵²

³⁴⁷JELÍNEK: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 154.

³⁴⁸JELÍNEK: *Zákon o obětech trestných činů...*, s. 156, § 30 odst. 2 ZOTČ.

³⁴⁹§ 30 odst. 5 a 6 ZOTČ.

³⁵⁰§ 30 odst. 6 novely ZOTČ.

³⁵¹*Přehled vyřizování agendy odboru odškodňování za rok 2014*. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=5871&d=344457>>.

³⁵²LOSKOT, Vojtěch. *Zákon o obětech trestných činů platí už rok, poškození už získali osm milionů* [online]. zpravy.idnes.cz, 5. 8. 2014 [cit. 2016-03-05]. Dostupné na <http://zpravy.idnes.cz/zakon-o-obetech-trestnych-cinu-plati-rok-poskozeni-uz-ziskali-osm-milionu-1t2-/domaci.aspx?c=A140805_135047_domaci_vlo>.

4.6.7 Směrnice o odškodňování

Tato směrnice se použije v případě, kdy byl spáchán úmyslný trestný čin v jiném členském státě EU nežli v členském státě, ve kterém má žadatel o odškodnění obvyklé bydliště. Žadatel může žádost podat ve státě svého bydliště.³⁵³ Odškodnění vyplácí stát, na jehož území byl trestný čin spáchán.³⁵⁴

Rozhodovací a asistenční orgán je v ČR Ministerstvo spravedlnosti. V preambuli směrnice o odškodňování odkazuje na rozhodnutí „Cowan“, které jsem již popisovala v části 3.3. Důsledkem svobody pohybu osob má být i jejich ochrana před újmou v dotčeném členském státě na stejném základě jako pro státní příslušníky či osoby s bydlištěm v tomto státě.³⁵⁵

V českém právu je tato unijní úprava implementována v ustanoveních § 34 až § 36 ZOTČ, byla převzata ze ZPPP.³⁵⁶

4.7 Některá práva obětí (poškozených) v judikatuře Ústavního soudu

Obecný problém rozhodnutí ÚS spatřuji v tom, že se neodlišují pojmy *oběť* a *poškozený*, i když vím, že je to obtížné. V některých případech je používáno v jednom rozhodnutí obou pojmů, a to střídavě, aniž by v tom byl nějaký systém. Vidím v tom spíše snahu o to, aby text vypadal lépe a slova se příliš neopakovala, ale působí to spíše zmateně. V označování těchto osob bych spíše hleděla na korektnost a pojem *poškozený* užívala v případě, kdy jde o stranu trestního řízení, a dále v případě, kdy je poškozená osoba zároveň i obětí. Pojem *oběť* bych používala pouze v případě, kdy současně není osobou poškozenou a je pouze obětí dle ZOTČ. Tento způsob by byl jistě přehlednější.

Předmětem zkoumání mé práce nejsou dokumenty Rady Evropy. ÚS ale velice často vychází z judikatury Evropského soudu pro lidská práva, který chrání lidská práva dle Evropské úmluvy. Proto musím v této části odkazovat i na tuto judikaturu.

4.7.1 Právo na sledování průběhu hlavního líčení

V popisovaném případě šlo o střet práva oběti na sledování průběhu hlavního líčení a práva obžalovaného na to, aby osoba poškozená nebyla přítomna při jeho výslechu. V ústavní stížnosti stěžovatel namítal rozpor s ustanovením § 209 odst. 1 TŘ. ÚS uvádí, že

³⁵³Čl. 1 směrnice o odškodňování.

³⁵⁴Čl. 2 směrnice o odškodňování.

³⁵⁵JELÍNEK: *Práva a ochrana obětí...* In: JELÍNEK; GRIVNA a kol.: *Trestní právo Evropské unie...*, s. 286–287, srov. ESD: Rozsudek ze dne 2. 2. 1989, *Cowan v. Trésor Public*, 186/87, ECR 216.

³⁵⁶JELÍNEK: *Práva a ochrana obětí...* In: JELÍNEK; GRIVNA a kol.: *Trestní právo Evropské unie...*, s. 287.

oběť trestného činu by měla mít zásadně právo sledovat průběh hlavního líčení, jelikož trestní řízení může často znamenat jedinou ochranu základních práv, která byla trestným činem nějak dotčena. Žádost obžalovaného, aby nebyla poškozená přítomná u jeho výslechu, ale může být legitimní, a může tak být právu obžalovaného přiznána vyšší ochrana, jelikož zde existuje zájem na řádném objasnění trestného činu. Právo obžalovaného na nepřítomnost oběti při jeho výslechu ale na druhou stranu nevyplývá z ústavního pořádku.

V dané věci ÚS považoval za zásadní pro rozhodnutí o této námitce následující skutečnosti. Obžalovaný na začátku výslovně souhlasil s přítomností poškozené u svého výslechu. Poškozená opustila jednací síň, jakmile o to obžalovaný požádal, nebyla tak přítomna u celého výslechu. Výpověď poškozené soud zhodnotil jako hodnověrnou, byla srovnána s dalšími výpověďmi svědků a s dalšími důkazy. Její výslech byl proveden důkladně a opakovaně.

Tuto námitku stěžovatele tak ÚS neuznal, jelikož došel k závěru, že přítomnost poškozeného u výslechu nepředstavoval porušení stěžovatelových ústavně zaručených práv.³⁵⁷

Úmyslně jsem používala označování osoby poškozené a oběti, jak jej užívá ÚS v tomto usnesení, abych názorně předvedla nesystematičnost užívání těchto pojmů.

4.7.2 Právo na účinné vyšetřování

Poškozenému bylo přiznáno ústavně zaručené právo na efektivní trestní řízení na obranu svých práv a svobod.³⁵⁸ Účinné šetření včetně fáze před zahájením trestního řízení musí být nezávislé, nestranné, důkladné, dostatečné, rychlé a podrobené kontrole veřejnosti, což vyplývá z judikatury ESLP.³⁵⁹ Na tyto podmínky odkazuje ÚS ve své judikatuře.

Orgány činné v trestním řízení musí zajistit řádné a adekvátní trestní vyšetřování, tedy že příslušné státní orgány budou jednat kompetentně a efektivně. Na postup orgánů činných v trestním řízení je tak třeba klást různé nároky dle závažnosti daného zásahu do práv a svobod poškozeného, tedy vůči němu spáchaného trestného činu.³⁶⁰ V určitých situacích lze hovořit o účinné ochraně (obětí) pouze prostřednictvím trestního práva.³⁶¹ Proto by poškozené osoby neměly být odkazovány se svými nároky čistě na civilní řízení.

³⁵⁷Usnesení ÚS ze dne 15. 9. 2015, sp. zn. IV. ÚS 2014/15.

³⁵⁸Nález ÚS ze dne 12. 8. 2014, sp. zn. I. ÚS 3196/12, bod 17.

³⁵⁹Například ESLP: Rozsudek ze dne 24. 2. 2005, ve věci *Isayeva, Yusupova a Bazayeva proti Rusku*, č. 57947/00,

³⁶⁰Nález ÚS ze dne 12. 8. 2014, sp. zn. I. ÚS 3196/12, bod 18. – 19.

³⁶¹Nález ÚS ze dne 16.12.2005, sp. zn. II. ÚS 3626/13, bod 20., srov. náleží pléna ÚS ze dne 28. 6. 2011, sp. zn. Pl. ÚS 17/10, bod 61.

Požadavek účinného vyšetřování je procesní povinností tzv. náležitě péče a nikoliv povinností ve vztahu k jeho výsledku. Účinné vyšetřování nezaručuje žádný konkrétní výsledek, ale pouze řádnost postupu daného orgánu.³⁶²

ÚS v případě trestného činu obchodování s lidmi, kdy je oběť dle ZOTČ zvláště zranitelnou obětí, uvedl, že v těchto případech a v případech jiných závažných trestných činů, jež se dotýkají řady základních práv, může být pro oběti příliš obtížné, ba fakticky nemožné domoci se svých práv v občanském soudním řízení bez předchozího trestního řízení.³⁶³ Nejdůležitějším základním lidským právem je právo na život zakotvené v čl. 6 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a v čl. 2 odst. 1 Evropské úmluvy.³⁶⁴ Odkazování poškozených čistě na civilní řízení tedy oslabuje efektivitu ochrany práva na život v praxi.³⁶⁵

Osoby, které mají postavení poškozeného, jelikož bylo porušeno právo na život dle čl. 2 Úmluvy, zákaz mučení dle čl. 3 Úmluvy nebo právo na respektování soukromého a rodinného života dle čl. 8 Úmluvy mají právo na reálnou účast na řízení, právo na informace o průběhu řízení nebo právo nahlížet do spisu, a to dle rozhodovací činnosti ESLP.³⁶⁶

Zajímavým problémem je otázka práva na účinné vyšetřování v kontextu poskytování zdravotní péče, který je řešen v nálezu Ústavního soudu I. ÚS 1565/14. Toto právo vznikne za podmínek vyplývajících z judikatury ESLP: a) došlo ke smrti nebo k ohrožení života, b) došlo k tomu v důsledku jednání zdravotnického pracovníka, c) jednání bylo non lege artis, d) a bylo zaviněno alespoň z nedbalosti.³⁶⁷

Šlo o případ rodičky, které byly při porodu provedeny lékařské zákroky, se kterými nesouhlasila, a které měly mít závažné následky ohrožující její život. Nemocnice se bránila tím, že tyto zákroky byly nutné pro záchranu jejího života. Rodička podala stížnost k ÚS, kde uvedla, že bylo porušeno její právo na účinné vyšetřování vyplývající z práva na život dle čl. 6 LZPS. Jednou z námitek bylo, že jí nebylo umožněno nahlédnout do spisu.³⁶⁸ Skutečnost, že právo na účinné vyšetřování vyplývá i z práva na život, již ÚS judikoval.³⁶⁹

ÚS uvádí, že součástí práva na účinné vyšetřování je i právo na nahlédnutí do spisu. Oběť či pozůstalí musí být zapojeni do vyšetřování k zajištění svých oprávněných zájmů, což

³⁶²Nález ÚS ze dne 16.12.2005, sp. zn. II. ÚS 3626/13, bod 20.

³⁶³ Nález ÚS ze dne 19. 1. 2016, sp. zn. II. ÚS 3436/14, bod 32.

³⁶⁴Usnesení ÚS ze dne 6. 3. 2014, sp. zn. I. ÚS 3917/11.

³⁶⁵Usnesení ÚS ze dne 29. 10. 2013, sp. zn. I. ÚS 2886/13, bod 17.

³⁶⁶ESLP: Rozsudek ze dne 18. 12. 1996, *Aksoy v. Turecko*, stížnost č. 21987/93 nebo rozsudek ze dne 6. 4. 2000, *Labita v. Itálie*, stížnost č. 26772/95.

³⁶⁷Nález ÚS ze dne 2. 3. 2015, sp. zn. I. ÚS 1565/14, bod 55.

³⁶⁸Nález ÚS ze dne 2. 3. 2015, sp. zn. I. ÚS 1565/14.

³⁶⁹Například Usnesení ÚS ze dne 29. 10. 2013, sp. zn. I. ÚS 2886/13.

zahrnuje i umožnění přístupu do spisu.³⁷⁰ Oběti má být umožněno nahlédnutí alespoň po skončení vyšetřování. Toto právo může být odepřeno v raných fázích šetření, obsahuje-li spis citlivé informace, které by mohly poškodit třetí osoby nebo ohrozit vyšetřování.³⁷¹ Jediným argumentem policejního orgánu bylo, že stěžovatelka není osobou poškozenou dle TŘ. Nebyly ještě zahájeny úkony trestního řízení a bylo provedeno pouze šetření dle § 158 odst. 1 TŘ, a stěžovatelka je jen oznamovatelkou podezření.³⁷²

V této námitce stěžovatelce ÚS vyhověl, jelikož shledal, že bylo porušeno její ústavně zaručené právo na účinné vyšetřování dle čl. 6 LZPS tím, že jí nebylo umožněno nahlédnutí do spisu. Vyšetřování nesplnilo požadavek důslednosti a důkladnosti, a nebylo podrobena kontrole ze strany stěžovatelky.³⁷³

³⁷⁰ ESPL: Rozsudek velkého senátu ze dne 20. 5. 1999, *Ogur proti Turecku*, stížnost č. 21594/93.

³⁷¹ Nález ÚS ze dne 2. 3. 2015, sp. zn. I. ÚS 1565/14, bod 57

³⁷² Tamtéž, bod 14. a 67.

³⁷³ Nález ÚS ze dne 2. 3. 2015, sp. zn. I. ÚS 1565/14, bod 88. a 90.

Závěr

V této diplomové práci jsem se snažila o zhodnocení úpravy obětí trestných činů de lege lata. Zákon o obětech jsem srovnávala s dřívější úpravou obsaženou v zákoně o peněžité pomoci. Práce obsahuje úvahy de lege ferenda s přihlédnutím ke změnám, které zatím navrhuje připravovaná novela ZOTČ. Úpravu v českém právu jsem dále porovnávala s unijními předpisy, se směrnicí o minimálních pravidlech a se směrnicí o odškodňování. Poukazuji na problematiku ustanovení ZOTČ a jejich možnou nápravu.

Zastávám jednoznačně názor, že zákon o obětech celkově přispěl ke zlepšení postavení obětí. Oběti byla přiznána nová práva a je na ni brán větší ohled. Nevěnuje se již veškerá pozornost jen osobám poškozeným. Pomalu a jistě i oběť dle ZOTČ, která zároveň není osobou poškozenou, získává důležitější postavení.

Rok po účinnosti ZOTČ ho kladně hodnotily spolky a PMS. Úprava posílila a rozšířila práva obětí, zvýšila finanční pomoc a zavedla nové moderní instituty. Zcela rozdílný názor panoval u státního zastupitelství pro negativní vliv na rychlost řízení a průtahy řízení, které pramení z obsáhlého poučování obětí.³⁷⁴

Na semináři *Vyhodnocení zákona o obětech trestných činů a představení návrhu novely* konaném dne 2. 6. 2015 ředitelka PMS Jitka Čadová uvedla, že se oběť dostala do povědomí orgánů činných v trestním řízení, napomohlo to k zrovnoprávnění jejího postavení a oběť tak může být aktivnější v trestním řízení. Mezi problémy uvedla stále příliš formální způsob poučování obětí a chybějící empatický přístup k obětem ze strany soudců a policistů. Jako řešení navrhuje zavedení vzdělávacího systému.³⁷⁵ Že je třeba proškolit policisty, jak mají přistupovat k obětem a podávat jim informace, míní i bývalá ministryně spravedlnosti Helena Válková. Zákon v ostatních ohledech dle odborníků funguje. Právnick Tomáš Gřivna se vyjadřuje takto: „Mottem zákona je přispět ke komfortu obětí. Aby s nimi bylo určitým způsobem zacházeno a aby byla zachována jejich důstojnost.“ Dle prezidentky Bílého kruhu bezpečí se přístup k oběti zlepšil: „Oběť je nyní respektována. Není už objektem zájmu policie, ale stává se subjektem řízení.“³⁷⁶

Zákon o obětech není dokonalý, ostatně jako žádný zákon. Osobně se domnívám, že jde spíše o to, jak si samy orgány činné v trestním řízení zákon vyloží, jaký zvolí přístup

³⁷⁴VÁLOVÁ, Irena. *Soustava hodnotí zákon o obětech mimořádně negativně, spolky ho chválí* [online]. ceska-justice.cz, 6.8.2014 [cit. 5.3.2016]. Dostupné na <<http://www.ceska-justice.cz/2014/08/soustava-hodnoti-zakon-o-obetech-mimoradne-negativne-spolky-ho-chvali/>>.

³⁷⁵ČADOVÁ, Jitka. *Zhodnocení aplikace zákona o obětech trestných činů v Probační a mediační službě*. Prezentace ze dne 2.6.2015. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=4006&td=19&cu=19>>.

³⁷⁶LOSKOT: *Zákon o obětech trestných činů platí už rok...*

k obětem. Práci PMS či neziskových organizací považuji za velice prospěšnou. Stále je to ale policejní orgán, u kterého oběť hledá pomoc jako první. Proto vidím proškolení policistů jako nutné. Mělo by být prováděno pravidelně, za jedno školení se policista nemůže naučit citlivému přístupu. Ostatně povinnost členských států EU zajistit školení těch, kteří budou přicházet do kontaktu s oběťmi, je stanovena v čl. 25 odst. 1 směrnice o minimálních pravidlech. Myslím, že by tato povinnost měla být zakotvena i v zákoně o obětech, možnost se nabízí již v připravované novele.

Co se týče připravované novely, reaguje vcelku dobře na požadavky ve směrnici o minimálních pravidlech. Některé legislativní nedostatky, které tkví v nedůslednosti práce zákonodárců, je třeba ještě do novely zařadit. Za podstatné považuji vymezit činy, které budou považovány za činy jinak trestné v § 2 odst. 1 ZOTČ. Dále by se mělo upravit ustanovení § 8 odst. 1 ZOTČ, aby si orgány činné v trestním řízení nemusely toto ustanovení vykládat tak, že mají oběti všechny informace podat hned při prvním kontaktu.

Zákon o obětech trestných činů přinesl mnoho nového, jistě jde o pozitivní krok vpřed v oblasti ochrany a pomoci obětem trestných činů. Jedná se ale o nový zákon, proto je třeba zdokonalit jeho aplikaci, což znamená, aby orgány činné v trestním řízení změnily přístup k obětem a přizpůsobovaly se změnám, které přináší tento zákon. Musí ho vykládat dle jeho sice nezakotveného účelu, což je předcházení vzniku druhotné újmy. Jen spolu se správným přístupem aplikujících orgánů může zákon o obětech správně a efektivně fungovat.

Použité zdroje

MONOGRAFIE:

JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů – komentář s judikaturou, 2. doplněné a rozšířené vydání*. Praha: Leges, 2014.

GŘIVNA, Tomáš; ŠÁMAL, Pavel; VÁLKOVÁ, Helena a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů – komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014.

JELÍNEK, Jiří; GŘIVNA, Tomáš a kolektiv. *Trestní právo Evropské unie*. 1. vydání, Praha: Leges, 2014.

KRÁL, Vladimír. *Odškodňování obětí trestné činnosti (Zákon s poznámkami)*. Praha: C. H. Beck, 1998.

JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 5. vydání. Praha: Leges, 2014.

JELÍNEK, Jiří; GŘIVNA, Tomáš a kolektiv. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012.

GŘIVNA, Tomáš; SCHEINOST, Miroslav; ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologie*. 4. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014.

HOLCR, Květoň a kol. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009.

NOVOTNÝ, Oto; ZAPLETAL, Josef a kol. *Kriminologie*. 3. přepracované vydání. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální psychologie*. 1. vydání. Praha: Eurounion, 1998.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila; VITOUŠOVÁ, Petra a kolektiv. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů – Příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada Publishing, 2007.

DANKOVÁ, Katarína; PELC, Vladimír. *Právní pomoc obětem trestných činů*. 1. vydání. Praha: CSSP, 2014.

PŘÁVNÍ PŘEDPISY:

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění zákona č. 265/2001, účinném ke dni 1. 1. 2002

Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění zákona č. 77/2015 Sb., a další související zákony

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. 10. 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu

Směrnice Rady 2004/80/ES ze dne 29. 4. 2004 o odškodňování obětí trestných činů

Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách

Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů

ODBORNÉ ČLÁNKY:

VÁLKOVÁ, Helena; GŘIVNA, Tomáš; JASNÁ, Eva. *Nový zákon o obětech trestných činů a jeho význam pro aplikační praxi*. Trestněprávní revue, 2013, roč. 12, č. 4, s. 83–87.

KOZÁK, Vítězslav. *K zákonu o obětech trestných činů* [online]. lawportal.cz, 12. 2. 2014 [cit. 2016-03-05]. Dostupné na <<http://www.lawportal.cz/k-zakonu-o-obetech-trestnych-cinu/>>

GŘIVNA, Tomáš. *Návrh zákona o obětech trestných činů*. Právní rozhledy, 2012, č. 5, s. II.

JELÍNEK, Jiří; PELC, Vladimír. *Zákon o obětech trestných činů – jeho nedostatky a možnosti řešení*. Bulletin advokacie, 2015, č. 11, s. 19–23.

VICHEREK, Roman. *Oběti trestných činů a jejich práva* [online]. epravo.cz, 26. 11. 2013 [cit. 2016-03-05]. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/clanky/obeti-trestnych-cinu-a-jejich-prava-92945.html>>

KALIBOVÁ, Klára; HOUŽVOVÁ, Martina. *První praktické zkušenosti s aplikací zákona o obětech trestných činů*. Právní rozhledy, 2015, č. 1, s. 9.

ČIHÁKOVÁ, Lenka. *Oběť trestného činu teroristického útoku z pohledu viktimologie*. Trestněprávní revue. 2014, č. 11–12, s. 263.

JELÍNEK, Jiří. *Předběžná opatření v trestním řízení*. Bulletin advokacie, 2013, č. 5, s. 27.

KOZÁK, Vítězslav. *Nad praktickými nedostatky aplikace zákona o obětech trestných činů*. Trestněprávní revue. 2015, č. 9, s. 209.

JUDIKATURA:

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 3. 7. 2002, sp. zn. 5 To 31/02

Nález ÚS ze dne 12. 8. 2014, sp. zn. I. ÚS 3196/12

Nález ÚS ze dne 16. 12. 2015, sp. zn. II. ÚS 3626/13

Nález pléna ÚS ze dne 28. 6. 2011, sp. zn. Pl. ÚS 17/10

Nález ÚS ze dne 19. 1. 2016, sp. zn. II. ÚS 3436/14

Nález ÚS ze dne 2. 3. 2015, sp. zn. I. ÚS 1565/14

Usnesení ÚS ze dne 15. 9. 2015, sp. zn. IV. ÚS 2014/15

Usnesení ÚS ze dne 6. 3. 2014, sp. zn. I. ÚS 3917/11

Usnesení ÚS ze dne 29. 10. 2013, sp. zn. I. ÚS 2886/13

Soudní dvůr: Rozsudek ze dne 26. 6. 2007, *Dell'Orto*, C – 467/05 Sb. rozh. s. I – 5585

Soudní dvůr: Rozsudek ze dne 21. 10. 2010, *Eredics a Sápi*, C – 205/09 Sb. rozh. s. 2010 I – 10231

ESD: Rozsudek ze dne 10. 4. 1984, *Von Colson*, 14/83, ECR 1911

ESD: Rozsudek ze dne 2. 2. 1989, *Cowan v. Trésor Public*, 186/87, ECR 216

ESLP: Rozsudek ze dne 29. 10. 1991, *Helmers v. Švédsko*, stížnost č. 11826/85

ESLP: Rozsudek ze dne 18. 12. 1996, *Aksoy v. Turecko*, stížnost č. 21987/93

ESLP: Rozsudek ze dne 6. 4. 2000, *Labita v. Itálie*, stížnost č. 26772/95

ESLP: Rozsudek ze dne 24. 2. 2005, ve věci *Isayeva, Yusupova a Bazayeva proti Rusku*, č. 57947/00

ESPL: Rozsudek velkého senátu ze dne 20. 5. 1999, *Ogur proti Turecku*, stížnost č. 21594/93

INTERNETOVÉ A OSTATNÍ ZDROJE:

Důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů

Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění ZOTČ

FILIPOVÁ, Kateřina. *Ministerstvo zlepšuje zákon o obětech* [online]. ihned.cz, 6. 8. 2015 [cit. 2016-03-05]. Dostupné na <<http://ekonom.ihned.cz/c1-64394410-ministerstvo-zlepsuje-zakon-o-obetech>>

GINTER, Jindřich. *Oběti trestných činů jsou zavaleny právníčinou* [online]. novinky.cz, 31. 7. 2015 [cit. 2016-03-05]. Dostupné na <<http://www.novinky.cz/krimi/376404-obeti-trestnych-cinu-jsou-zavaleny-pravnicinou.html>>

CHALOUPSKÁ, Markéta. *Senioři, kteří se stali obětí trestného činu, asi získají větší právní ochranu* [online]. rozhlas.cz, 12. 7. 2015 [cit. 2016-03-05]. Dostupné na <http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/seniori-kteri-se-stali-obeti-trestneho-cinu-asi-ziskaji-vetsi-pravni-ochranu--1511182>

TRONÍČEK, Jakub. *Senioři mají mít po napadení větší ochranu, navrhuje ministerstvo* [online]. novinky.cz, 27. 10. 2015 [cit. 2016-03-05]. Dostupné na <<http://www.novinky.cz/domaci/384608-seniori-maji-mit-po-napadeni-vetsi-ochranu-navrhuje-ministerstvo.html>>

JANSOVÁ, Lenka. *Oběti budou ve věznicích navštěvovat pachatele. Rozhovor má pomoci oběma* [online]. rozhlas.cz, 5. 4. 2015 [cit. 2016-03-05]. Dostupné na <http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/1474760>

LOSKOT, Vojtěch. *Zákon o obětech trestných činů platí už rok, poškození už získali osm milionů* [online]. zpravy.idnes.cz, 5. 8. 2014 [cit. 2016-03-05]. Dostupné na <http://zpravy.idnes.cz/zakon-o-obetech-trestnych-cinu-plati-rok-poskozeni-uz-ziskali-osm-milionu-1t2-/domaci.aspx?c=A140805_135047_domaci_vlo>

VÁLOVÁ, Irena. *Soustava hodnotí zákon o obětech mimořádně negativně, spolky ho chválí* [online]. ceska-justice.cz, 6. 8. 2014 [cit. 2016-03-05]. Dostupné na <<http://www.ceska-justice.cz/2014/08/soustava-hodnoti-zakon-o-obetech-mimoradne-negativne-spolky-ho-chvali/>>

ČADOVÁ, Jitka. *Zhodnocení aplikace zákona o obětech trestných činů v Probační a mediační službě*. Presentace ze dne 2. 6. 2015. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=4006&td=19&cu=19>>

JOUROVÁ, Věra. *Projev na Konferenci Victim Support Europe*. Dostupné na <https://ec.europa.eu/commission/2014-2019/jourova/announcements/putting-victims-rights-practice-where-are-we-conference-european-parliament-organised-victim-support_en>, přeložil Bc. K. Straka na internetové stránce <<http://www.bkb.cz/aktuality/n467->

implementace-smernice-o-pravech-obeti-je-jednou-z-klicovych-priorit-komisarky-jourove-pro-rok-2016/>

Internetová stránka infovictims. Dostupné na <http://www.ultimotake.com/Infovictimas/cz/005_kdo/paginas/005_013.html>

Internetové stránky Prison Fellowship, Dostupné na <<http://www.prisonfellowship.cz/projekty/program-zachuv-strom/>>

Přehled vyřizování agendy odboru odškodňování za rok 2014. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=5871&d=344457>>

Abstrakt

Cílem této diplomové práce je zhodnocení právní úpravy pomoci obětem trestných činů, která je obsažena v zákoně o obětech trestných činů. V práci srovnávám úpravu *de lege lata* s úpravou v dřívějším zákoně o poskytnutí peněžité pomoci a s úpravou v připravované novele. Český zákon navíc porovnávám s právem Evropské unie, tedy především se směrnicí o minimálních pravidlech, jejíž implementování do českého práva je cílem připravované novely. V rámci úvah *de lege ferenda* poukazuji na některá problematická ustanovení zákona o obětech trestných činů. V úvodních dvou kapitolách nabízím přehled právní úpravy pomoci obětem trestných činů a vymezení základních pojmů, tedy hlavně pojmu oběť. Třetí kapitola pojednává o základních zásadách, které je nutné dodržovat při ochraně obětí trestných činů. Nejdůležitější a nejobsáhlejší je čtvrtá kapitola, kde rozebírám jednotlivá práva obětí. V závěru se věnuji zhodnocení zákona o obětech trestných činů.

Abstract

The aim of this thesis is to evaluate the legislation of help for crime victims, which is included in the Crime Victims Act. In this thesis I compare regulation *de lege lata* with the regulation of former Act on Financial Assistance and with the forthcoming amendment. Furthermore I compare Czech legislation with the European Union legislation, mainly with the directive on minimum standards for victims which implementation into Czech legislation is the main aim of the forthcoming amendment. In the context of considerations *de lege ferenda* I point out some problematic provisions of Crime Victim Act. In the first two chapters I present an overview of the legislation of help for crime victims and the definitions of basic terms, mainly the term victim. The third chapter discusses the fundamental principles that must be followed to protect victims of a crime. The most important and most comprehensive is the fourth chapter, which deals with the rights of victims. The conclusion is devoted to the final evaluation of the Crime Victims Act.

Klíčová slova

oběť trestného činu, zvláště zranitelná oběť, poškozená osoba, druhotná újma, opakovaná újma, proces viktimizace, orgán činný v trestním řízení, trestní řízení

Key words

crime victim, vulnerable victim, injured person, secondary damage, repeated damage, process of victimization, criminal justice, criminal proceeding